Anul IV. No. 30—32

Noembrie 1939—Ianuarie 1940

Dimândarea

REVISTĂ NAȚIONALĂ DE EDUCAȚIE ȘI CULTURĂ

Director: ION FOTI

SUMARUL:

BUCUREȘTI

Tipografia ziarului „UNIVERSUL“, Str. Brezoianu, 23—25. — C. 10846

1940

Anul IV. No. 30—32 Noembrie 1939—Ianuarie 1940

DIMÂNDAREA

REVISTĂ NAȚIONALĂ DE EDUCAȚIE ȘI CULTURĂ

Director: ION FOTI

APARE LUNAR

In jurul unui semicentenar

Cincizeci de ani de la moartea lui Mihail Eminescu au fost ocazia unor mari manifestări culturale în toată țara. Editurile s'au grăbit să-i retipărească opera și unele să publice tot ce au crezut că putea fi scris de marele poet în bogata lui colaborare la „Timpul" între 1876—1882, până s'a prăbușit sub povara distrugătoare a unui salahor „intelectual".

Viața lui mizeră ne-o descrie singur într'o scrisoare: „de șase ani n'am liniște, n'am repaosul senin de care ar avea trebuință pentru ca să mai pot lucra și altceva de cât politică. Aștept telegramele Havas ca să scriu, **iar scriu de meserie, scrie-mi-aș numele pe mormânt, și n'aș mai fi ajuns să trăesc!**"

In ultima frază este toată tragedia lui Eminescu de rob al condeiului. Aceste rânduri străfulgeră asupra existenței poetului atâtea ruine fumegânde, că zece vieți romanțate nu ni le-ar putea reda.

Cred că asupra scrierilor politice ale lui Eminescu s'a abuzat enorm. Intâi, cei cari l-au exploatat și l-au părăsit soartei lui bicisnice — așa era timpul și, deci, inutil a protesta — au creiat din munca aceasta de Sisif o platformă politică contra liberalismului

După ce i-au stors creerii, cum ar fi făcut din strădania zadarnică a unor iobagi ai gliei, au zămislit o legendă și un program din nefericirea unui extarordinar artist, pe care dacă l-au înțeles, era prea târziu, spre a-l ajuta ca om, și, fără folos pentru a-l salva din prăpastia în care l-a azvârlit chinul tiranic al unui efort fără milă și boala teribilă ce-l rodea din naștere.

Intr'o prefață a operilor sale în patru volume, ce imensă și, adeseori, trudnică realizare prozaică..., d. profesor Ion Crețu scrie aceste judicioase aprecieri — ce nu le aplică, vai! în cursul vastului compendiu ziaristic eminescian:

„După părere noastră, însă, nu trebue adusă în conştiinţa marelui public decât acela ce poetul însuşi a voit să intre şi un scrieri sau versuri descoperite şi, mai ales scotocite printre hârtiile rămase la moartea poetului"), adică opera sa definitivă şi nu ciornele, bruioanele, înseilările, notele fugitive, în fine tot ce rămâne **de măturat** în atelierul unui artist de geniu".

Tocmai această îngrămădire, mai ales, de scrieri politice, nu ar fi fost pentru poetul turmentat, scriind din silă, pentru a fi în directivele unui partid şi, **de multe ori a-şi depăşi propria lui concepţie**, falsificând-o şi totdeauna denaturând-o, — nici o plăcere nici un program politic pentru autorul faimoasei poezii revoluţionare „Impărat şi Proletar".

Ca şi toţi intelectualii veacului trecut, Eminescu a fost şi el un rebel al spiritului, geniul lui Mefisto suflase şi în sufletul aprins de libertate al lui, căci acei cavaleri, fără mustrare şi prihană, din poezia lui, acea evocare, în linii de epos homeric, a trecutului, — prins şi redat numai după concepţia poetului şi nu cum ar fi fost vr'odată aevea, — arată în deajuns că tot materialul documentar, din istorie şi din present, serveau o grandioasă construcţie poetică, consolare perpetuă pentru inima lui sfâşiată şi îndreptar, în acelaş timp, pentru viitor al unui popor amărât şi sfâşiat (ca autobiografie găsim pagini întregi în **Sărmanul Dionis şi Cezara**).

Eminescu a colindat toate provinciile româneşti şi a văzut, cu ochii, şi a auzit şi cu urechile, durerea grozavă a neamului: marea rană şi ţară ce nu se ştergea cu moartea lui.

In aceste versuri a cuprins drama poporului românesc :

Şi e plină de streini
Ca iarba de mărăcini ;
Şi plină de duşmani
Ca râul de bolovani.
Iar mila streinului
E ca umbra spinului;
Când vrei ca să te umbreşti,
Mai tare te dogoreşti.

De la această inspiraţie populară a izbucnit tragica lui **Doină**, care răsună, câteodată, cu un dăngăt de clopot pentru mort !

Eminescu, în scrierile sale politice, a avut viziunea a două mari pericole pentru naţiune : 1) înstreinarea clasei conducătoare şi 2) răpirea bunurilor naţiunii de către streini. Şi într'un caz şi în celălalt, sclavia eternă şi dispariţia poporului este sigură.

Nu admitem, însă, o anumită transformare în idilă a trecutului nostru îndepărtat, sub Mircea cel Bătrân sau sub Ştefan cel Sfânt, să fie luat în serios. Sub Mircea, ca şi sub Ştefan erau vremuri groaznice şi „omul sub vremi". Lupta lor, pentru a-şi păstra principatele lor, nu era tocmai lupta pentru naţiune, care s'a înscăunat în cancelariile europene, sub Napoleon al III-lea, mai ales, care a mers în Mexico şi la Sedan, şi, sub Ţarii ruşi, ce urmăreau scopuri panslaviste de cucerire şi dominaţie.

Anacronismele lui poetice din satire sau din poesia lui romanţioasă n'au a face cu realităţile necruţătoare ale prezentului. Chiar combaterea liberalismului cu atâta înverşunare este nedreaptă.

Fără ideile generoase, democratice ale veacului trecut, am fi rămas un paşalâc turcesc sau o gubernie rusească. Că mari state cari reprezentau aceste idei mai aveau şi scopuri mai puţin desinteresate, fără îndoială. Dar aceste idei nobile au promovat şi au dus la izbândă luptele pentru emanciparea marilor şi micilor naţiuni.

Chiar concepţia liberală economică era un imperativ al vremei. Şi economia unui popor merge cu timpul în care trăim, ne dezvoltăm, sau alergăm spre decădere.

Concepţia estetică asupra lumei (Weltanschaung a lui Eminescu) în domeniul artei, însă, în înfiripările sale ca expresiune şi profunzime omenească, ne-au dat cea mai măreaţă poesie românească. A avut rolul lui Dante în crearea limbei, în redarea expresiilor eterne, cari au ridicat o literatură, la începutul ei, la formele neperitoare ale creaţiei adevărate. „Limba zeilor" a răsunat, pentru întâia oară la noi, în poezia lui Eminescu.

Cei cari caută confuzia celor două domenii greşesc şi în aprecierea valoarei extraordinare a operei şi în situarea unei aşa zise doctrine politice, care n'a fost un crez, ci o silnicie pentru poet. Dacă, în răstimpuri, în articolele politice, a spus şi din divinul creaţiunei sale poetice, aceasta a stăruit din enunţările politice eminesciene, marea mişcare naţionalistă de la noi, continuată de doi mari dascăli ai neamului : profesorii A. C. Cuza şi Nicolae Iorga.

ION FOTI

Maximă

❖ Scepticul, după lungi cugetări şi adânci suferinţe, ajunge să rezolve problemele vieţii, în aceiaşi măsură şi cu acelaş gând şi aceleaşi porniri. Poate, în clipa aceea să răsune rit de iniţiativă şi un pic de voinţă disciplnată.

MELANCOLIE

Pe lespezile albe din negre cimitire
Tristețea grea își plimbă înduioșata lună,
Iar razele-i de aur par de beteală fire
Pe umeri de mireasă căzând dintr'o cunună.

Dorm morții fără vise în liniștea de noapte.
Din dărmături le cântă sinistre cucuvele —
Pe vechi morminte vântul suspină 'n calde șoapte
Dureri de zeci de veacuri — sub plânsul alb de stele.

Pe cruci de lemn strâmbate cad frunze de rugină
Trezind în bietul suflet melancolii tomnale...
Pe ici-colo mai arde un sâmbur de lumină
Și universul pare un cimitir de jale...

TĂCERI NOCTURNE

Din cer încet se lasă nocturnele tăceri
S'adoarmă suferința umanelor dureri;
E-atâta armonie în aer, pe pământ
De crezi că-aevea trece al păcii înger sfânt.

Departe, munții negri sub discul selenar
Par uriași din basme din umbră ce răsar,
Iar codrii, vechii codri, treziți din visul lor
Se leagănă și cântă un imn adormitor.

O, graiul nopții albe cu dulcele-i mister
Ce har divin coboară în suflete, din cer!
Clipirile de astre ne spun că Dumnezeu
In umbra veșniciei de veghe stă mereu!

Il simți, Lauzi în toate când trece duhu-i sfânt
In fremătul de valuri și'n șuerul de vânt,
El e cârmaciul lumei, stăpân pe univers, —
Dar cine poate slava să-i cadențeze 'n vers!

N. TULLIU

CRITICA LITERARĂ

S'a pus în discuție chestiunea criticei literare. S'a spus chiar „criza criticei" ; altul a putut afirma inflorirea acestei critici, prin numărul mare al tinerilor sau al bătrânilor necompetenți care profesează critica literară.

Unii suspină, — cei cari nu cunosc desigur — după dulcile vremuri ale lui Maiorescu, alții cred în Gherea sau în cutare sau cutare critic.

Ca să nu trecem la alte literaturi, ne oprim la noi. Cei mai mari poeți și scriitori, s'au desvoltat în afară de „competența criticei". Grigore Alexandrescu, Nicu Bălcescu, A. Odobescu, Hașdeu, Delavrancea, etc.

Pe Eminescu în „Convorbiri Literare", Titu Maiorescu îl recomanda în aceiași măsură ca pe Bodnărescu iar distinsul orator, om politic și scriitor, a scris un singur articol despre Caragiale, nimic despre Creangă sau Coșbuc, nici un rând despre Vlahuță, Iosif, Anghel și Gârleanu.

In schimb d. M. Dragomirescu a luptat — trebue să recunoaștem — mult pentru impunerea unor scriitori, și desigur acest zel în apărarea lor îi constitue un mare merit în literatura contimporană.

Deasemenea d. prof. Iorga a lansat cu autoritatea sa de odinioară mai pe toți scriitorii „Sămănătoriști" și ai generației din 1900, în frunte cu d. Sadoveanu și Oct. Goga.

Ajutându-i în „lansare", critica, însă n'a contribuit cu nimic ca să-i formeze.

Personalitatea lor s'a închegat în medii deosebite și în influențe deosebite.

Considerând-o însă din punctul de vedere al creațiunei, critica are o valoare foarte relativă sau nici una.

Anatole France, Paul Bourget, Rémy de Gourmont, Jules Lemaître, Faguet, — mai puțin acest din urmă — au considerat opera criticului ca orice operă de artă, ca orice bucată de psihologie sau de creațiune artistică.

Monumentalele opere de critică ale lui Sainte Beuve, ale lui Taine, ale lui Renan, sunt concluderi în această privință.

Critica este aplicarea unei metode științific psihologice asupra unui mare artist, asupra unei epoci sau asupra unei opere personale.

De aci apare o altă operă literara.

Ca să pricepi literatura secolului cutare, sau a cutărui sau cutărui poet sau scriitor, o critică bunăoră, ca aceia a lui Taine, de pildă — este și instructivă și îndrumătoare. Ea urmărește pe scriitor din locul nașterei, îi caută firul luminos

al existenței, — idealul său artistic — îi explică viața în raport cu opera, influența mediului, a cetirilor, a sugestiilor externe.

Pentru a explica, printr'un asemenea spirit larg opera unui artist, trebue o dragoste mare de autorul ce'l studiezi, o simpatie profundă chiar pentru defectele lui, o comprehensiune largă, o vastă experiență a cărților, o metodă proprie de analisă, o viață intensă artistică și personală.

Credem că e cu neputință să priceapă bine o poesie cel care n'a făcut un vers în viață-i și cel ce n'a iubit cu patimă divinul graiu al Muzelor.

La noi un asemenea critic artist n'a existat. Maiorescu își cântărea vorbele atât de mult în cât aprecierea lui era o grație cerească pentru bietul scriitor (articolele despre Eminescu, Caragiale, sunt o dovadă), iar pentru Gherea scriitorul era mai mult un pretext pentru teoriile sale socialiste de cât un artist creator.

Așa stând lucrurile în trecut, nici în prezent nu ne putem plânge de critică, nici de critici.

D. E. Lovinescu a încercat introducerea criticei artistice, a impresionismului literar, dar pornit de la aspirațiuni didactice mai mult, n'a stăruit și, în urmă, a devenit — în concurență cu alții — profetul ridicol al unor poeți mai mult, sau mai puțin autentici scriitori, de periferie etnică.

Nedeterminată nici dintr'un mare talent literar, necondusă de o solidă cultură filosofică-științifică, mai mult diletantă sau profesională, de cât o critică izvorâtă din crezul fanatic al importanței imuabile a operei de artă, critica la noi n'a ajuns nici pe departe la ceea ce se denumește adevărata critică în streinătate.

Cu drept cuvânt, într'o asemenea situație publicul nostru, s'a desinteresat de critică. Criticul oficial al unei reviste era șeful clicei de admirație reciprocă, recensentul era reporterul care cu rea credință și din invidie — își calomnia adversarul stăpânului său sau își vărsa veninul neputinței în fraze desgustătoare.

In ultimul timp au apărut o serie de recensenți cari vor rămâne de pomină pentru prostia și ignoranța lor în literatură. Societăți de Kindergarteni ai criticei își răspândesc prostia nepedepsită în aprecieri, care constitue un scandal public. Astfel studenți cari nu și-au terminat studiile, sau trântiți la examene, critici de contrabandă încearcă diversiuni și calomnii în publicații obscure sau necitite pentru a-și desfășura stupida lor incompetență.

Unul dintre aceștia, într'o revistă de ocazie, găsește că opera profesorului V. Pârvan de pildă ar fi împrumutată și obscură. Cine cunoaște profunda probitate de savant a distinsului academician, vasta sa cultură științifică și literară; cine cunoaște nenumăratele sale lucrări asupra istoriei cari îl așează printre savanții de seamă ai Europei; cei ce analizează fraza sa lapidară (model de stil academic de o concesiune laconică), vor recunoaște în critica studentului ignorant, o infamie. Desigur că altădată o asemenea îndrăzneală se pedepsea, dar azi, în mijlocul nepăsărei generale, a scoate la iveală o asemenea nemernicie este prea mult.

Dacă un om de știință de valoarea profesorului V. Pârvan a dat roade strălucite, istoric de primul rang, eminent literat care a creat la noi măreția stilului panegiric, adâncimea frazei istorice, bogate fără podoaba literară, dar fără pretenție este obiectul unor atacuri de asemenea natură — își poate ori cineva închipui cât sunt de expuși ceilalți scriitori!

Din fericire publicul trece și se desinteresează de asemenea manifestațiuni bolnave. Dar pentru aceasta există o mare lacună: publicul mediu confundă ceiace este bun și ce este rău: apreciază cu aceiași măsură arta adevărată și cea ticluită și fără valoare, iar acest lucru vine tocmai în defavoarea scriitorilor.

Nu există la noi o erarhie de valori și nici trepte de valori obișnuite cu otova sau pe acelaș rang, — vorbesc de marele public, — toți scriitorii și toți poeții României de azi

Veni-va vremea unei selecțiuni mai mari? Credem că da.

Incepe și la noi să se simtă necesitatea unei culturi solide, iar publicul o reclamă dela critici; se resimte nevoia unei discipline și unei cuviințe literare care se va impune mai curând sau mai târziu

Totuși ca o mângâiere — deși sunt mari piedici — scriitorii adevărați și poeții de merit — se impun cu voia sau fără voia criticei, cu știrea sau fără știrea ei, cu dorința expresă sau nu a recensenților de ocazie.

Critica este o călăuză sigură când e dreaptă și sinceră, este instructivă când e bogată și comprehenabilă, este necesară când se adapă de la marile principii ale esteticei și când pornește de la izvoarele bunului simț și bunului gust. Altfel este inutilă, păgubitoare literaturei și conrupătoare a gustului public.

In ceea ce privește presa, după răsboi, s'au introdus inovații interesante. Recensiile de tot felul și chiar obiective le găsim, mai la toate rubriciel speciale. Numai revistele nu-și controlează încă recensenții, unde se introduc ca tâlharii noaptea indivizi fără chemare, cari în loc să fie obiectivi sau sinceri, sunt falsificatori sau complici ai prostiei cu bună știință.

Credem că desinteresarea de aceste publicații provine tocmai din faptul că sunt rău redactate sau incomplete.

,O revistă francesă nu pornește nici odată din dorința de a impune o nulitate sau de a afișa un „recensent" ridicol. Pe banii cari îi dă publicul i se servesc lucruri instructive și utile.

Iată de ce, revistele de la noi trebue să-și schimbe mentalitatea. Să nu ia dări de seamă de-a gata din marile publicații franceze, engleze, germane sau italiene, și să dea o oglindă fidelă a mișcării culturale generale văzute prin prisma unor colaboratori competenți.

Apoi directorii de reviste dela noi nu-și dau seama că viața e atât de complicată azi încât nu se reduce numai la proză și la versuri. E sportul, e finanța, sunt călătoriile, sunt descoperirile științifice, este marea convulsiune socială și politică din lumea întreagă. Numai proză și versuri nu înseamnă nimic, când sunt atâtea lucruri interesante, utile, instructive, cari se pot vedea nu numai pentru a izbi în imaginația cititorilor, ci pentru a-l cultiva. In această gravă lacună, a unilateralității, vedem iar insuccesul tuturor întreprinderilor de reviste dela noi.

SIMEON RUFU

Maxime și Cugetări

❖ Dacă între cei doi poli s'ar întinde o Sahară nesfârșită, fără munți, fără râuri, fără mări și oceane, fără obstacole, sub acelaș cer și supusă acelorași intemperii — ca o tipsie netedă, nezgrunțuroasă — atunci se poate ca oamenii să vorbească aceiași limbă, să aibă aceleași concepții de viață, acelaș gând și aceleași porniri. Paote, în clipa aceea să răsune trâmbițele și tobele înfrățirii universale.

❖ Sufletul stă în raport direct cu viața unei societăți. In țările tropicale este străpuns de arșița nepotolită a pornirilor clocotitoare și tiranice ; în cele nordice șade învăluit în ceața misterelor nepătrunse ; în cele temperate cu cer senin și clar, cum a fost Hellada, e potolit, limpede ca și frumusețea de opal a boltei, vioi ca și apa de cristal din izvoarele Pindului și Olympului, plastic ca și simetria formelor sculpturale ale oamenilor și ale naturei, înfrânt și liniștit ca și valurile liniștite de peruzele ale Mediteranei.

❖ Tinerii coenobiți din Thebaida strigau femeei : „bestie", de ciudă, pentru că plini de ea, în vis și aeve, sângele lor fierbând de pofte, nu putea trăi fără de dânsa.

CARTE DIT XEANE

Maică vrută, ditu xeanc
Ți pitrec aistă carte :
Mult mi u jale că nu-am peane,
Ș'plămte sunt a meale dzeane
Că bănăm ahât diparte —
Si, vedzi, bana are ș'moarte.

Când-alânduri trec sti casă,
Tra sis-s ducă piste-amare
Dorlu pustu nu me-alasă
Prândzul ș'çina s'fac la measă...
Si știeai çe-arău îmi pare
Meşi ahăți că anlu are !

Tot așteptu primăveara
S'es tu munte, tră videare ;
Galbină mi feciu ca çeara.
Plăngu dziua, plăngu seara, --
Sănătatea mea di-mi cheare,
Maică lea, durută vreare !

Mi mărtași aua, tu xeană,
Fâră soră, fâră frate,
Ș'di-iu era ca'nă mirgeană
Vasilichia ta daileană
Adzi și-ascuche aliei hicate —
Di arâd cumnați ș'cumnate.

Aua nu-are munți cu neaua
Pân'tu mailu cu lilice ;
Tu câmp bana easte greauă,
Soacra easte greacă-arauă —
Și ursuză ca' nă price
Di cu dziua de-ambărghice !

Cum s'beau apă ditu bară
Iu mași broștile bâneadză !
Pânea easte mult amară —
Ca e pâne di sicară !
Cându-u ved, mi virvireadza
Ș'doli ocli-mi lăcrimează !

Iu-s cântările de la nuntă ?
Iu-i Avdela-açea mușată ?
Aua stau în casă-ascumtă.
Mași di jale ș'dor pitrumtă !
Plânșu astădzi dziua toată
Când câmbana-acăță s'bată :

Că-ţ stăviniri și'n crustase
Gioacă feate și niveaste...
Avdu cânteçe prin case,
Ved viçine tu mătase,
Sărbătoare adzi că easte —
Și-i lumină-a lor maste !

Mași io stau tu câmp ș'mutrescu
Cum vin văçi di la pășune...
Când la voi mi mintuescu
S'façe inima cărbune,
Ditr'açea că Gârgăune
Gioc îşi bat de-a mea ţipune !

Mi mărtași la Grec, lea mamă,
Foclu s'li-ardă-a lui aveare...
Apa-aua-i ca hiartă dzamă,
Văr prin numă nu mi-acliamă —
Vlaha'*mi dzic, ca tr'arădeare,*
Di când da pân' soarle cheare !

Io nu pot la siçirare
Tra-s mi duc cu feate greaçe,
Multu-arău a lor le pare,
Spun că io mi ţin a mare —
Ș'cu cărtire dziua treaçe
C'ași tihea, vedzi, mi feaçe !

Nu-mi dădeai om cu cărvane
Și bărbat armân ca soare,
Celnic vrut-mușat-nișane
Ma mi deadeși tră curbane !...
Linguricea, vedzi, mi doare
Că luai Grec, nu-armân cu mlioare !...

Ah, mărăba-mi di imioară
Lae s'feace ca cărbune...
S'puteam s'es mași ună oară
Tu mușata noastră hoară —
S'nu ved, s'nu-avdu Gârgăune
Io Armâna cu ţipune !

Ma, cum ved, va mor auaçe
Blăstem s'ai, lea mamă vrută;
Truplu soarele-aua mi-l coaçe
Și nu mi-avd de-armână boaçe:
Di dor perlu mi si mută
Di-mi dzic Greçili: Armâna hută !

Nu hiu hută, ma vedzi ghine
Mi glăreaște-amara xeană...
Ca-s liai cartea di la mine
Fă-te-alăndură cu peană
Că-a ta feată, ca mirgeană,
Va s'u 'ngropă lume xeană !

Nuşi Tulliu

Cântic de vreari

Pruscuchită 'n lăi aumbri
Şi 'n zăvon di asini di steali
Noaptea cu hrisăhi anoadă
Vinitili fântâneali.

Sun chinetlu di stră golnă,
Pisti-un plaiu de cuculici,
Tiilu-și leagână-almâchiţa
Incărcată cu lilici.

Hrâsusiti lăcrâni vearsă
Licuricili tu livadi...,
Şi-o, ţe galiș sună valea
Când da oili cap tu padi!

Cloputli dipun agalea
Pişti-a şiţălor chilimi
Ş'corba lună nisumnata
Treaţi giuglu-alei di-asimi.

Ş'cându tuti dorm tăcuti
Tu-a pădurâlei mistiri,
Hunipsitlu-ui suflit plândzi
Erm, tu ermi chimitiri.

— Tindilina mea di doruri
Pisti noptă irmusită
Ca un anghil la icoană,
S'nu m' adast la ta vinită ?

Fug lândurli, vrută...

Fug lândurli, vrută,
Pi mardzini di-aluni
S'ma ș' leagănă merli
Di vimtu ș' furtuni.

Amiydtali 'nțearnă
Hrisafea pi gard
Ș'tu-a dorlui cândilă
Mirăcli-nă ard.

Lilici di jeali
Și neguri di dor
Iși chicură munțâli
Când liyirli mor.

Si-uscă vasileacul
Pi praguri ș' bulconi,
Ș'te ermu își plândzi
Toamnili, ghioni!

Fug lândurli, vrută,
Ș'cad frândzâli 'nțern,
Ș' pi corba-nă vreari
Iar lăcrâni se-aștern.

ION GH. SCRIMA

GLOSAR: pruscuchită = stropită; hrisafi = aur; golnă = rariște; almâchiță = ramură; lilici = floare; șiță = cetină; giug = picior de plaiu; erm = pustiu; anghil = înger; arimi = argint; lândură = rândunică; vrută = iubită; amiydhali = migdalii; mirachi = dorință; liyir = cântec de dragoste; vasileac = busuioc; ghioni = pasăre de noapte; ințern = trist.

Cugetare

❖ Dacă, dintr'o trâmbiță de aramă uriașe, un monstru groaznic ar suna oamenilor pe mâine chiar moartea lor, pentru toți, fără excepție și atunci unii ar căuta să se răzbune, alții s'ar văita că nu mai pot trăi, cea mai mare parte ar prăda, ar arde, ar sfâșia, ar blestema Dumnezeirea. Numai câteva suflete curate ar îngenunchia, s'ar ruga umilite și ar aștepta în liniște ceasul morței. In asemenea suflete găsim divinul și măreția inteligenței, care ne apropie, prin rațiune, de Creator.

Dimândarea unui celnic

de GH. PERDICHI

Te dzua minduești, vedzi noaptea maș tu vise...
Di când lia s'vearsă spruna di-asini sirinlu soare
Țe urdină tu hauă
Ca un purung di neauă
Pân' cându lia si s'culcă cu-arăzli-li triandaflise,
Tu-amara xinitie tut suflitlu ti doare.

Nu-i zborlu că ti-ascaldzî tu-arâu di mirghiuloae...
Maș greaua minduire ti seațiră fâr milă
Că, tute dimândărli
Țe-ți deadiră ma mărli,
Ca izvure curate s'nicară 'n Marea Lae:
Stri cari — ca pri murmintu-luțeafirlu-i cândilă!

„Ficior, va fudzi di-auțe, v'alași mușeate locuri
Iu 'și-au tricută bana stră-aușeani cilnicadzi,
Un pupul di ueri
Cu suflit ș'brat di her;
Di noi va ti disparți, di-adeți, cântări și' di giocuri
Țe tiniri li-anvârtescu sun silvile di bradzi.

Ți-aruți tu alte părți.... si-acloțe poate, june,
Va dai di-a noștri oameni cu multă nvițătură;
Dit sinlu-a istei fară
Mulți gioni si-alipidară...
Ma țe u vrei că tri-alți, au faptă fapte bune
Ș' di hărli-a lor, maș fara-ți, nu lo cumnicătură.

Dușmanli, hari stri cap-nî, cu agrime nî mutrescu
Ș-'u dzîc cu-alâvdăciune că u-au bâgată 'n minte
Di-auațe s'nî da calea...
Ma, nu si-aspare valea
Di multă apă... s'munțîli di neuri țe s'tuchescu.
Aravdă a nostru suflit aproapea di murminte.

Eu, nu 'nvițai vâr oară arădzi di la sculie...
Cu tute-aeste, gione, că hiu auș ș'vă voi,
La tiniri am tri dare
Aestă dimândare:
Armânili tuț dit Pindu, dit Ipir ș'Thesalie
Cu grai di moarte adastă-ascâparea di la voi!"

GLOSAR: minduescu = a gândi; sprună = spuză; asimi = argint; purung = porumbel; xinitie = străinătate; mirghiuloaie = bocete; bană = viaţă; celnic = şeful organizaţiei păstoreşti, flăcarea; adete = obiceiu; fară = naţie; hare = graţie; agrime = sălbăticie.

Maxime şi Cugetări

❖ Nenumăratele plante, dela buruiană la trandafir, dela arbustul cel mai pipernicit până la rododendrul încărcat cu fructe, toate acestea sunt folositoare vieţii, dar într'o măsura deosebită: trandafirul este suav şi parfumat; infinitele varietăţi de buruene îngraşă pământul, un păr sau un cireş în floare este o plăcere a ochilor, pe când para şi cireaşa sunt un deliciu al gustului; plopul se ridică înalt şi orgolios pe soclu-i drept ca o coloană corintiană; stejarul se avântă robust şi sfidător. Fiecare reprezintă un gest şi o atitudine omenească, constitue un simbol al Frumosului, al Binelui şi al Utilului.

Tot astfel nenumăratele spirite, sterile sau bogate, în varietatea lor nesfârşită, numai acelea supravieţuesc existenţei individuale, fecundează, dau parfum sau fructe; numai acelea care conţin germenul cugetării. De aceea cugetarea este pe rând: floare, parfum, puternică sau plăpândă, fruct sau spin, otravă sau deliciu; căci este o plantă rară cugetarea cea adevărată (acest nou raport dintre lucruri, acea nouă legătură indisolubilă dintre oameni şi natură, acea nouă contopire şi retopire de simboale) aşa de rară încât, la intervale lungi, printre bălăriile nenumărate ale „umanităţilor vagi", răsare superbul pom al cugetării, care farmecă prin aspectul poamelor sale, care cucereşte prin avântul său; — şi stai în faţa lui, încremenit, ca în faţa Eternului, din sânul Căruia a izbucnit minunatul copac.

„ŞI EU SUNT ROMÂN"!

Scenetă în VI tablouri

de C. CONSTANTE

ÎN LOC DE PROLOG

Ne aflăm în anul de la mântuire 1865. Pe tronul principatelor Unite — Muntenia şi Moldova — stă Alexandru I, Cuza Vodă. Seria marilor reforme este în plină desfăşurare. După împroprietărirea ţăranilor şi dezrobirea ţiganilor, guvernul a procedat la secularizarea averilor mănăstireşti zise închinate, ale căror bogate venituri — administrate de călugării greci — se duceau peste graniţă. Această mare reformă, prin deosebita ei însemnătate şi întru cât atingea interesele materiale ale Patriarhiei din Fanar susţinută de cele şapte puteri garante ale Principatelor, a provocat în toată Europa, o adevărată furtună. România, din toate părţile, este îndemnată, să nu se atingă de aşa zisele drepturi ale Patriarhiei. Măria sa Vodă şi guvernul său, însă, fără nici o teamă, stau dârji şi nu se lasă înfricoşaţi de nimic. Totuşi, ca să nu întindă prea tare coarda s'au înduplecat să dea Patriarhiei o despăgubire bănească. Tratativele însă merg greu. Atunci Patriarhia trimite ca mijlocitor pe Arhimandritul Averhie, staretul mânăstirei Ivirul dela sf. Munte, care, având ca metoh biserica Radu Vodă din Bucureşti, venea, adese-ori, în ţară, unde izbutise să câştige prietenii numeroase şi preţioase, între care şi pe aceea a Mitropolitului Ţării.

Intâmplarea făcând ca sosirea lui să coincidă cu o serbare orânduită pe câmpia Cotrocenilor, cu prilejul înfiinţării primelor regimente de dorobanţi, Arhimandritul Averhie vine la aceastǎ serbare, ca invitat al Măriei sale Domnitorului, unde se întâmplă minunea pe care o veţi asculta.

PERSONAGII.

Arhimandritul Averhie, Staretul sf. mânăstiri a Ivirului dela Muntele Athos.
Pro-Igumenul Natanail, dela mânăstirea Radul Vodă din Bucureşti.
Mitropolitul Nifon al Ungro-Vlahiei.
Măria Sa Alexandru Ion Cuza, Vodă.
Mihail Cogălniceanu.
Părintele călugăr, Isaia.
Părintele călugăr, Agafton.
Părintele călugăr, Dosofteiu.
Părintele călugăr, Ilarion.
Chelarul Nectarie.
Vizitiul, Iani.
O voce.
Diaconul.
Colonelul.

Acţiunea se petrece în Bucureşti, la 1865.

TABLOUL I.

La mănăstire.

(Zgomotul unei trăsuri, trasă de cai cu zurgălăi, care se apropie, apoi se oprește. Vizitiul scoate obicinuita exclamație: brr! când oprește caii în loc).

— *Iani-vizitiul:* Prea cuvioase părinte, arhimandrit, suntem la mânăstirea Radu-Vodă.

— *Arhim. Averchie.* Bine c'am ajuns, Iani. Tocmai ațipisem. De atâta zdruncinătură mă dor ciolanele... Azi e săptămâna de când am părăsit Constantinopole...

— *Iani-vizitiul.* Da, prea cuvioșia-ta: chiar săptămâna 'n cap. Dar trăsura nu-i de vină. Arcurile sunt doar noui. Ia!... afurisitele astea de drumuri. Până la Rusciuc, calea valea, dar dela Giurgiu numai hârtoape....

— *Arhim. Averhie.* Până mă desmorțesc, sună te rog.

(Se aude zgomotul unui clopoțel. O mică pauză. Sunetul clopotului se repetă și din dosul porții se aude un glas).

— *Fratele, călugăr, Isaia.* Mă ține sună, mă rog?

— *Iani-vizitiul.* Frate Isaio, deschide că a sosit prea cuvioșia sa, Arhimandritul Averhie, dela Sf. mânăstire a Ivirului.

— *Fratele, călugăr, Isaia.* Tu ești chir Iani? Indată, îndată. (se aud voci în interior).... Părinte Ghidioane, vestește pe părintele Pro-Igumen că a sosit prea cuvioșia sa, părintele arh. Averhie. Frate Theofilos, repede cambana... *(se aude sunetul clopotului mânăstirii vestind de sosirea unui superior, apoi clopotul încetează și se aude zgomotul unor chei și scârțâitul porții care se deschide).*

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Bine a-ți venit prea cuvioșia voastră.

— *Arhim. Averhie.* Bine te-am găsit, părinte, Pro-Igumen, Natanaile. Toate bune?

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Cu sănătea mulțumim lui Dumnezeu. Incolo după timpuri... E anul de când nu v'am văzut. Dar să mergem. Sunteți obosit de drum. *(către călugări):* Frate Isaio, aveți grije de lucrurile prea cuvioșiei sale... Frate Ghideoane, treci înainte și luminează-ne drumul.

— *Arhim. Averhie* (către vizitiu). Chir Iani, du caii la grajd. Caută de te odihnește la noapte și mâine de dimineață să fi cu caleașca aici.

— *Iani-vizitiul.* La poruncă, prea cuvioșia voastră. Noapte bună.

— *Arhim. Averhie.* Cu bine!

(Se aude zgomotul trăsurii care se depărtează și dispare).

TABLOUL II.

(Suntem la mânăstirea Radul Vodă, care este plină de călugări greci veniți din cele patru părți ale Levantului. Iată-i pe toți la masă, în jurul Arhimandritului Averhie!)

La arhondărie.

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Poftiți, prea cuvioase, părinte, așezați-vă. Dați-mi voie să vă fac cunoștință cu musafirii noștri: părintele Agafton, dela patriarhia Antiohiei; părintele Ilarion, dela sf. mânăstire Sinai. A umblat în țară după milostenii și părintele Dosofteiu, dela sf. mânăstire a Zugrafului, care se duce la metohul sf. Treime din Râmnic. Pe ceilalți îi cunoașteți.

— *Arhim. Averhie.* Cunosc pe părintele Dosofteiu dela sf. Munte, că doar suntem vecini. (către Dosofteiu) Sunteți de mult în țară?.

— *Părintele Agafton.* Cam de mult, dar ce folos? De când s'a făcut secularizarea averilor mânăstirești și veniturile au trecut la ocârmuire nu mai putem încasa nimic, nici pe trecut.

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Părinte Nectarie, mai repede cu masa și să aduci vin din butoiul cela din fundul pivniței, din via dela Borceag.... Să ne bucurăm că avem în mijlocul nostru pe prea cuvioșia sa! (către Averhie). Prea cuvioase părinte Arhimandrit, este cel din urmă butoiu pe care l-am păstrat până veniți ca să mai gustați din el. Căci după cum v'am scris, anul acesta n'am mai cules noi rodul. Ministerul l-a vândut la licitație și l-a cumpărat jupân Oardea.

— *Arhim. Averhie.* Oardea! Care? El de ținea cu arendă hanul mânăstiresc?

—*Pro-Igumenul, Natanail.* Chiar el... S'a făcut, mojicul, boer mare. Pune banii la chimir și plătește la stat câștiul când poate și cu ce poate.

— *Părintele călugăr, Ilarion.* Blestemul lui Dumnezeu peste Antichrist... care ne-a despuiat ca săindoape pe mojici...

— *Părintele călugăr, Nectarie.* Iacă și vinul. Frate Isaio, pune ciorba. E de fasole, prea cuvioșia voastră. Dar în schimb avem niște plachie de crap de Dunăre, minunată. Apoi niște nisetru la grătar, că la sf. Munte, știu că n'aveți așa ceva.

— *Arhim. Averhie.* Marea și acolo e plină de pește, dar soiurile astea de pește ce cresc la gurile Dunării, nu știu de ce, parcă sunt mult mai gustoase.

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Prea cuvioșia voastră, blagosloviți.

— *Arhim. Averhie.* In numele tatălui, și al fiului și al. sf. duh. Tatăl nostru carele ești în ceruri, vină împărăția ta. facăse voia-ta....

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Poftiți.

(Se aude zgomot de tacâmuri și de vin turnat în cupe).

— *Părintele călugăr, Dosofteiu.* Aproape că mi-a pierit pofta de mâncare. Dela secularizare au mers lucrurile cum au mers. Dar de la lovitura de stat numai este chip de trăit.

— *Părintele, Ilarion.* Se vede cât de colo, că ocârmuirea s'a dat pe mâna unor francmasoni, care vor să ducă norodul la peire.

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Să avem nădejde în Dumnezeu, că nu-şi vor putea împlini scopul. Dar dela sf. Patriarhie, prea cuvioase, ce veşti ne aduceţi ? Cei din jurul ocârmuirii spun că prea cucernica împărăţie moscovită s'ar fi lăsat şi ea înduplecată de împărăţiile păpistaşe ; căci în loc de a stărui să ni se dea averile înapoi, s'ar fi pus cu ocârmuirea Principatelor pe tocmeală.

— *Părintele călugăr, Dosofteiu.* Adică cum vine vorba ? Să se facă adică după voia ocârmuirii !

— *Părintele călugăr, Ilarion.* Mă întreb ce se vor face sfintele locaşuri fără venituri. Mi se pare că voiu pleca, aşa precum am venit, cu mâinile goale.

— *Arhim. Averhie.* Fraţilor ! nu vă mâniaţi de geaba. Vremurile nu sunt sub cârma omului, ci bietul om sub cârma vremii — cum spune o veche vorbă bătrânească. Românii astăzi nu mai sunt ce erau până ieri „proştii de Valahi !". Apoi în Europa împrejurările s'au schimbat. De voie de nevoie ,trebue să ne plecăm. Mortul dela groapă nu se întoarce... Iată de ce, cei patru Prea Luminaţi Patriarhi, în înţelepciunea lor, au chibzuit, că de cât o judecată dreaptă mai bine o învoială strâmbă. Şi pentru această învoială mă vedeţi astăzi aici.

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Frate Nectarie adu peste şi toarnă vin în pahare. (către Averhie). Cum prea cuvioşia voastră aţi fost trimes de Patriarhie pentru tocmeală ?

— *Arhim. Averhie.* Da ! Puterile protectoare ale Principatelor, văzând că nu-i chip să convingă ocârmuirea românească să revină asupra secularizării, au hotărît să-i impună plata unei despăgubiri. Românii au primit. Dar s'au încăpăţânat şi nu dau, peste suma de 150 milioane lei turceşti, la care s'au oprit, nici o lăscae.

— *Părintele Agafton.* O sumă atât de mică, pentru nişte averi care trec de câteva sute de milioane !

— *Arhim. Averhie.* Tocmai de aceea sarcina mea este să fac — prin prietenii mei Valahi de aici, ca generalul Tell, cel însurat cu o grecoaică din Hios, sf. sa Mitropolitul Nifon şi atâţia alţii, ca această sumă să se apropie, pe cât cu putinţă, de adevărata valoare a averilor ce ni se iau.

— *O voce.* Şi credeţi că prietenii Valahi ai prea cuvioşiei voastre, au să vă ajute ?

— *Arhim. Averhie.* Nădăjduesc. Chiar mâine de dimineaţa mă duc să văd pe I. P. S. S. Mitropolitul Nifon.

— *Pro-Igumenul, Natanail.* Dumnezeu să vă ajute !

— *Toţi laolaltă.* Dumnezeu să vă ajute, Prea cuvioase părinte !

TABLOUL III.

La Mitropolie.

Prea cuvioşia sa Arhim. Averchie se duce la Mitropolie să ceară sprijinul I. P. S. S. Mitropolitul Nifon al Ungro-Vlahiei.

(Se aude toaca de lemn : Taca, taca, tan ! Taca, taca tan ! Taca, taca, tan ! Paşi de mulţime pe caldarâmul curţii, care din chilii, se duce la biserică. Murmure. Apoi se aude o slujbă bisericească, adică tropare cântate la strană, apoi vocea diaconului :

— Iarăşi şi iarăşi, Domnului să ne rugăm ! etc., etc.

(Din când în când : Kirie eleison ! Kirie eleison ! ! ! Apoi clopotul cel mare anunţând sfârşitul slujbei şi în fine, aceleaşi voci şi murmure arătând că se duc călugării dela biserică în chilii. O mică pauză şi zgomotul trăsurii care vine şi se opreşte la poartă).

— *Fratele călugăr, Isaia.* Prea cuvioase părinte, a sosit caleaşca.

— *Arhim. Averhie.* Frate Isaio, spune vizitiului să aştepte puţin. Doar să iau câteva hrisoave şi viu.

— *Pro-Igumenul Natanail.* Prea cuvioase nu uitaţi actul de danie dela Radul Voevod.

— *Arhim. Averhie.* Nici o grije, părinte Pro-Igumene, îl am la mine.

— *Vizitiul Iani.* Sărut dreapta, prea cuvioşia ta.

— *Arhim. Averhie.* Bună dimineaţa, Iani. Te-ai odihnit bine?

— *Vizitiul Iani.* Am fost ospătat de minune. De dormit, iată, ca omul obosit după atâta drum......

— *Arhim. Averhie.* Să mergem sus, pe deal, la Mitropolie.

(Se aude zgomotul trăsurii care se depărtează, merge câtva timp, după aceia se opreşte).

— *Arhim. Averhie.* Iani, trage la umbră şi aşteaptă.

(Se aude zgomotul trăsurii care se mişcă puţin. După o pauză).

— *O voce.* Înalt prea Sfinţia Voastră, a sosit prea cuvioşia sa, părintele arhimandrit Averhie, dela Sft. Munte.

— *Mitropolitul Nifon.* Pofteşte-l numaidecât.

(O mică pauză).

— *O voce.* Prea cuvioşia voastră, poftiţi. Înalt prea Sfinţia Sa vă aşteaptă.

— *Mitropolitul Nifon.* Prea cuvioase, sunt bucuros de a-ţi putea ura bun sosit. Ce veşti dela Sf. Munte ?

— *Arhim. Averhie.* Bine v'am găsit, Înalt Prea Sfinte. Am

părăsit de o lună Sf. Munte. Acuma viu de-a dreptul dela Constantinopole, ca trimis al Prea Sfinţitului şi Luminatului meu chiriarh, care mi-a dat prea plăcuta sarcină de a vă ruga să primiţi şi să o împărtăşiţi întregului cler şi norod valah — atât de evlavios şi sufleteşte strâns legat de icumeniceasca şi soborniceasca Sfântă Biserică a răsăritului — binecuvântarea sa, pentru propăşirea căruia nu va înceta ruga sa către cel atot-puternicul.

— *Mitropolitul Nifon.* Prea cuvioase părinte Averhie, primesc cu plăcere şi bucurie, ca pe un mare dar, binecuvântările prea-luminăţiei sale Inaltul Patriarh şi-i mulţumesc din tot sufletul, atât în numele nostru cât şi al clerului şi al norodului drept credincios, pe care îl păstorim din mila lui Dumnezeu, şi cu binecuvântarea luminăţiei sale, încredinţându-l că nu vom uita, în rugile noastre, a-l pomeni pururea şi a cere să se reverse asupra lui şi a întregei turme drept credincioase, harul său. Să-i dea Dumnezeu zile ca să poată apăra credinţa strămoşească de toate zavistiile ce o pândesc pentru a slăbi si de a lucra pentru a ei întărire, spre a fi pârghie de bună învoire întru toate noroadele drept credincioase.

— *Arhim. Averhie.* Aceasta este şi dorinţa cea mai arzătoare a prea luminăţiei sale. De cât biserica răsăriteană nici o dată nu s'a găsit într'o mai grea cumpănă ca astăzi. Şi mare este mâhnirea luminăţiei sale că s'a iscat pricină între Sf. Patriarhie şi ocârmuirea celei mai evlavioase dintre ţările răsăritului : Biserica Valahă.

— *Mitropolitul Nifon.* Este un nor negru care, în adevăr, a venit să umbrească legăturile noastre cu Sf. Patriarhie. Dar să nădăjduim că va fi trecător, după care soarele bunei înţelegeri şi al iubirei frăţeşti va străluci din nou.

— *Arhim. Averhie.* Inalt prea sfinte. Teamă îmi este că norul să nu aducă vijelie şi pustiire în sufletele drept credincioşilor. De aceia, ca să înlătur acest nor şi să-o păzesc de această vijelie am venit aici. Biserica răsăriteană se vede astăzi văduvită de aceea ce-i făcea, în lupta cu biserica papistăşească ,ţăria : veniturile închinate mânăstirilor. Cele din urmă dorinţi ale atâtor evlavioşi domni şi boeri sunt, fără milă, călcate în picioare.

— *Mitropolitul Nifon.* Dar bine, s'au secularizat averile mânăstireşti spre a se face dreptate norodului obijduit. Căci aceste averi dela norod au fost luate şi norodului au fost date......

— *Arhim. Averhie.* Fără o dreaptă despăgubire nu se poate totuşi lua dela cel ce stăpâneşte pe bună dreptate şi pe temeiul unor hrisoave întărite cu pecete grele şi cu jurăminte şi mai grele, pentru cei ce ar călca ultima voinţă şi dorinţă a donatorilor. Iată Inalt prea sfinte, ce zice un hrisov pe care din întâmplare îl am la mine. Nu voiu citi decât câteva rânduri. Hrisovul este dat de prea cinstitul şi întru Domnul, măritul Radul Voevod şi poartă leatul 1.600. Ce zice el ? Iată : „Intru Hristos bine credinciosul şi bine cinstitorul şi de sine stătătorul Io Radul Voevod, fiul marelui răposatului Mihnea Voevod, nepotul lui răposatului şi marelui, bătrânului şi milostivului Io Alexandru Voevod, cu mila lui Dumnezeu, domnind şi stăpânind toată ţara Ungro-Vlahiei, încă şi părţile de peste munţi, ale Almaşului şi Făgăraşului, Her-

ţeg. A binevoit Domnia-mea de a mea bunăvoinţă, cu inima curată şi luminată a domniei mele ca să proslăvesc pe Dumnezeu cel ce m'a proslăvit şi cu slavă m'a înălţat la scaunul sânt-răposatului părinte a domniei mele. Iată a dăruit şi Domnia-mea acest atot cinstit şi bineînchipuit şi prea cinstit ce este mai presus de toate cinstitele daruri acest hrisov de faţă al domniei mele sfintei dumnezeeşti mânăstiri din Sfântul Munte al Atosului, ce-i zice Ivirul, închinat sfintei Treimi, moşia Scărlăteasca, cu viile, cu morile, cu toate bucatele ce se vor găsi şi cu tot venitul....." Şi mai departe ca încheere, iată ce zice acest mare şi evlavios Domn : „Acasta pentru a fi domniei mele veşnică pomenire şi de nimeni neclintită după porunca domniei mele. Incă şi blestem după petrecerea domniei mele pe cine va alege Domnul Dumnezeu a fi Domn ţării româneşti sau din rodul inimei domniei mele sau din rudele noastre sau după păcatele noastre sau dintr'un alt neam de va cinsti şi va înoi şi va întări acest hrisov al Domniei mele, pe acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească şi să-l întărească în Domnia lui, iar în viaţa ce va să fie sufletul lui, iar de nu va cinsti şi nu va întări acest hrisov al Domniei mele pe acela Domnul Dumnezeu să nu-l cinstească şi să nu-l întărească în Domnia lui şi în viata ce va să fie sufletul lui. Iar omul care va voi să strice şi să rupă acest hrisov al domniei mele şi să distrugă această întocmire şi pomană acela să fie blestemat şi afurisit şi anatemă şi afurisenie de 318 sfinţi părinţi dela Nicea şi să aibe parte cu Iuda şi cu Arie şi cu ceilalţi necredincioşi Iudei"

Greu blestem şi grea afurisenie au aşezat Domnii pre aceste hrisoave, ca să poată fi aşa, cu inima uşoară, stricate.

— *Mitropolitul Nifon.* De bună seamă... de bună seamă, decât „pomeana" din hrisoave s'a schimbat în huzureală şi milostenia în zărafie !... Domnia cea nouă, cuvioase părinte arhimandrit, nu poate privi mai departe ruşinoasa priveliştea a unor călugări — mai toţi venetici — fără frică de Dumnezeu şi lipsiţi de omenie, care sug vlaga bietului norod, ajuns la sapă de lemn şi lipsit până şi de codrul de mămăligă.

— *Arhim. Averhie.* Inalt prea sfinte, cu zic.... s'o fi făcut, pe alocurea şi nedreptăţi. Dar în loc de a se lua măsuri de îndreptare a răului, prin secularizare se face un rău şi mai mare: se despoiale sfintele aşezăminte şi slujitorii lor...

Mitropolitul Nifon. Pre cât ştiu s'a hotărît a se da sfintei patriarhii o despăgubire în bani.

— *Arhim. Averhie.* Tocmai aci este nodul pricinei pentru care am venit şi m'am înfăţişat astăzi în faţa Inalt prea sfinţiei voastre. Ştiind câtă grije şi câtă prietenie ne-aţi arătat în toate împrejurările, prea luminatul meu stăpân mi-a dat greaua sarcină de a vă ruga să mijlociţi pe lângă înaltele foruri, pentru a le convinge să privească pricina şi dinspre interesele bisericii a face ca despăgubirea să fie dreaptă, adică potrivită cu bunurile ce ni se iau.

— *Mitropolitul Nifon.* Puteţi fi încredinţat, prea cuvioase părinte, că în ce mă priveşte, mă veţi găsi gata oricând cu vorba şi cu fapta întru apărarea drepturilor sfintei noastre biserici, alături de prea luminăţia sa Inaltul nostru Chiriarh, patriarh al

Constantinopolului și al întregei creștinătăți răsăritene. Dar țiu să te previu să nu te aștepți din parte-mi la prea mare lucru. Astăzi, pâinea și cuțitul sunt în mâinile ocârmuirii celei noi, care este hotărîtă să ducă sarcina ce și-a luat — de-a da pământul celor ce-l muncesc — până la capăt, fără preget. Tot ce pot face, ca să-ți viu în ajutor, este să încerc, cu toată osârdia și cu toată smerenia mea defiu duhovnicesc al credinței pravoslavnice, să mă fac chezaș, pe lângă Domnul țării, Măria Sa Alexandru Ioan, ca să te primească pentru a-i supune, din viu graiu, pasul prea Inaltului chiriarh.

— *Arhim. Averhie.* Mulțumesc mult prea sfinției voastre pentru binevoitoarea primire ce ați făcut smeritului vostru fiu întru Hristos. Fiți încredințat că nu voi pregeta, de îndată, a da de știre despre aceasta Inaltului meu chiriarh. Rog pe Dumnezeu să vă dăruiască sănătate și viață pentru a păstori încă multă vreme, această de Dumnezeu binecuvântată turmă a norodului Valah, și spre a putea împrtăși balsamul liniștei în sufletul drept credincioșilor din întregul răsărit.

— *Mitropolitul Nifon.* Cu bine, prea cuvioșia ta și îți doresc toată izbânda

(Bate din palme).

— *Mitropolitul Nifon.* Petrece pe cuvioșia sa.

— *Arhim. Averhie.* Mă închin cu smerenie, Inalt prea sfinte.

(O mică pauză).

— *O voce.* Kir Iani, trage caleașca prea cuvioșiei sale.

(Se aude zgomtul trăsurii care se apropie și se oprește lângă scară. După o mică pauză trăsura pornește din nou, merge câtva timp și se oprește).

TABLOUL IV.

La mânăstirea Radu-Vodă.

Arhimandritul Averhie după convorbirea cu Mitropolitul Nifon, se înapoiază la mânăstirea Radu-Vodă, unde este întâmpinat de Pro-Igumenul Natanail

— *Pro-Igumenul.* Prea cuvioșia voastră nădăjduiesc că primirea n'a fost tocmai rece de vreme ce s'a prelungit atâta. Că doar Mitropolitul Nifon pre cât știu nu este așa de binevoitor.

— *Arh. Averhie.* Dimpotrivă : niciodată nu mi-a făcut o primire mai bună. A avut ce-i drept și cuvinte de ocară pentru o parte din frații noștri prea lacomi și prea argihrofili, precum îi știm chiar noi înșine. Dar pentru sfânta noastră biserică răsăriteană s'a arătat a fi un bun fiu duhovnicesc. Și ca să-mi înlesnească împlinirea datoriei și-a luat sarcina de a mijloci ca să

fiu primit de însăși Măria sa Vodă, ca să-i pot arăta din viu graiu pasul prea-luminăției sale.

— *Pro-Igumenul.* Cum chiar Vodă ? Să fie oare cu putință ? și eu care-l socoteam printre dușmanii noștri cei mai aprigi.

— *Arhim. Averhie.* Pre dușman omul uneori și-l face singur prin faptele sale... protivnice omeniei și lui Dumnezeu. Dar să lăsăm toate astea...

(Bate din palme)

— *Arhim. Averhie.* Frate Isaio, rogu-te, adu-mi călimara și hârtie. Voesc, Pro-Igumene, să împărtășesc prea luminăției sale, felul în care am fost primit de către Inalt prea sfinția sa și temeiul nădejdilor mele că voiu izbândi să împlinesc cu bine sarcina ce mi-a dat, iar după aceia voesc să mă retrag în chilia mea ca să chibzuesc la felul cum va trebui să înfățișez pricina înaintea Domnitorului. De altmintrelea, astăzi fiind Vineri, când, după cum știi ajunez toată ziua, este o zi prielnică pentru reculegere și chibzuială.

— *Fratele Isaia.* Prea cuvioșia voastră, iată călimara și hârtie. De altceva mai aveți nevoe ?

— *Arhim. Averhie.* Nu. Doresc până mâine dimineață să nu fiu turburat de inmeni.

— *Pro-Igumenul.* Dumnezeu să vă lumineze, prea cuvioșia voastră !

— *Arhim. Averhie.* Dumnezeu cu noi toți, părinte Natanail.

— *Pro-Igumenul.* Să mergem, părinte Isaio ! Noapte bună prea cuvioșia voastră !

— *Arhim. Averhie.* Bună să vă fie inima !

TABLOUL V.

Câteva zile după vizita făcută mitropolitului Nifon. Un trimis al Domnitorului Alexandru Vodă Cuza aduce o scrisoare prin care arhim. Averhie este poftit să ia parte la serbarea ostășească organizată pe câmpul Cotrocenilor, cu prilejul înființării primelor regimente de dorobanți.

(Se aude tropotul unui cal care sosește și se oprește în fața mânăstirii. După aceea se aude sunetul clopoțelului dela poartă).

— *Fratele Isaia !* Ține sună ?

(Se aude scârțiitul porții care se deschide).

— *O voce.* Părinte vă aduc o scrisoare pentru prea cuvioșia sa arhim. Averhie.

— *Fratele Isaia.* Dela ține, mă rog ?

— *O voce.* Dela cancelaria palatului Domnesc.

— *Fratele Isaia.* Bine, mă duc să i-o dau chiar acuma.

(Se aude poarta închizându-se și tropotul calului care se depărtează. După o mică pauză).

— *Fratele Isaia.* Prea cuvioșia voastră, un călăreț a adus această scrisoare dela curte.
— *Arhim. Averhie.* Dela Curte ? S'o vedem.

(O mică pauză în care se aude o bolborosire ca atunci când cineva citește o scrisoare. Apoi :)

— *Arhim. Averhie.* Frate Isaia, roagă pe părintele Natanail să vină până la mine.
— *Fratele Isaia :* Indată, prea cuvioșia voastră.

(O mică pauză).

— *Pro-Igumenul.* Știri bune, prea cuvioșia voastră ?
— *Arhim. Averhie.* Bune, foarte bune, părinte Natanaile. Să mulțumim Celui de sus care le leagă și le desleagă pe toate. Cât de temeinică a fost vorba Inalt prea sfinției sale Mitropolitului Nifon de aici se vede. Măria sa Vodă îmi face nemărginita cinste de a mă pofti ca oaspe la serbarea de mâine ce se va desfășura pe platoul Cotrocenilor, când se vor împărți drapele noilor regimente ce au luat de curând ființă. Iar Luni va trebui să mă înfățișez în fața Măriei Sale.
— *Pro-Igumenul.* De bună seamă cinstea este mare. Dar și mai mare îți va fi mulțumirea de a fi izbândit într'o sarcină atât de grea.

— *Arhim. Averhie.* Doamne !, Doamne, cât de mari sunt minunile tale ! Părinte Natanail, de felul meu nu-s prea închipuit și trufia n'a fost niciodată partea mea. Totuși, în clipa aceasta sunt cuprins de un fel de... aș zice, bucurie care mă copleșește. Nu numai cinstea pe care mi-o face Măria Sa Vodă cât mai cu seamă faptul că din atâtea vlăstare mai cu învățătură și cu nume ce se pierd în negura vremurilor, din vestita mahala a Fanarului, prea luminăția sa m'a ales tocmai pe mine, un biet fiu de cioban din văgăunile Pindului. Iată, într'adevăr, ceeace face să mi se umple sufletul de mândrie.
— *Pro-Igumenul.* Prea multă învățătură, uneori nu-i izvor de cucernicie. Ba chiar dimpotrivă. Și biserica are nevoe de suflete curate, crescute în umilință și călite în sfânta credință a bisericii...

— *Arhim. Averhie.* Credința a fost în totdeauna izvorul
dela care s'a adăpat acel norod de oameni ce și-a durat sălașele în creeri de munți. Oamenii ce trăiesc în aproiperea na-
turii, se simt mai aproape de Dumnezeu, pe care învață să-l
proslăvească din minunile ce le arată cerul în senine nopți de
vară. Ah ! munții noștri cu plajiștele lor verzi, cu apele lor de
argint ce coboară răvalnic, cu copacii lor seculari, cu cânte-
cele de slavă ale miilor de pasări !... Iacă parcă mă văd copil,
în fiecare primăvară, în mijlocul oilor, pornind spre munte, că-
lare pe un catâr. Apoi, toamna, târziu, coborînd, uneori de-
parte de sat până în câmpia Greciei. Apoi iată-mă băiat de 10
ani la școală închis între cele patru ziduri, stingher, departe de
ai mei, zbuciumându-mă ca un leu închis în cușcă ! Credeam

că mă sfârșesc. Eram veșnic cu gândul la munte, la miei, la că-
prioare sălbatice. Invățătura nu se lipea de mine. Dar n'aveam
încotro. Pe atunci nu știam că sunt supărări și mai mari. Când
într'o zi aflu de moartea tatii. Să înnebunesc, nu altceva ! To-
tuși, am mai mers la școală încă 2 ani, când, roasă de o boală
nemiloasă s'a sfârșit și biata mama... Acum pentru mine venise
sfârșitul lumii. Cu partea ce-mi revenea din moștenirea lăsată
de tata — celnic cu oi multe — sub cuvânt că mă duc să cum-
păr niște oi, iată-mă la Sfântul munte Atos.
— *Pro-Igumenul.* Dumnezeu care vă pregătea pentru alte fapte în înțelepciuenea sa v'a îndreptat pașii către cinul celor ce se leapădă de toate deșertăciuinle lumești.
— *Arhim. Averhie.* Părinte Natanail, totul este deșertăciune, afară de împlinirea datoriei, care cere o necurmată lepădare de sine. Această împlinire a datoriei, fără altă răscumpărare, decât dragostea celor deopotrivă, cu timpul, m'a pus în capul Sfintei mânăstiri a Ivirului.
— *Pro-Igumeunl.* Prea cuvioșia voastră acolo a avut prilejul de a cunoaște pe...
— *Arhim. Avernie.* ....pe generalul Tell care, întors din exil în țară, mi-a arătat multă prietenie. Printr'însul am cunoscut pe cei mai de seamă cărturari ai Principatelor și pe însuși Mitropolitul Nifon, care mi s'a arătat, în toate împrejurările, binevoitor și sprijinitor în trebile Sfintei noastre mânăstiri a Radului Vodă.
— *Arhim. Averhie.* Ori de câte ori întorcându-mă din București mă opream la Constantinopole, poftit de prea luminăția sa, îi vorbeam despre trebile mânăstirești, pe care, cu ajutorul prietenilor, izbuteam să le duc la bun sfârșit. Și iată-mă acuma însărcinat să le desleg și pe acelea ale sfintei Patriarhii...
Doamne ! izbuti-voiu oare ?
— *Pro-Igumenul.* Cu voia lui Dumnezeu.
— *Arh. Averhie.* Cu voia lui Dumnezeu ! Dar dela Avdela
Pindului, până la cetatea de scaun a Principatelor Țărilor Ro-
mânești, câtă depărtare și cât drum străbătut !... Doamne !, tu
care m'ai învrednicit de a servi Sfânta Biserică a Sfinților tăi
Apostoli, cu credință și smerenie, îndepărtează din sufletul meu
orice gând de trufie și trimite-mi Duhul Tău Sfânt pentru a-mi
călăuzi pașii întru desăvârșirea grelei sarcini ce ai pus pe umerii
mei slabi...
„In numele Tatălui, al Fiului, și al Sfântului Duh..."
— *Pro-Igumenul.* Amin !

CAPITOLUL VI

Suntem în ziua serbării de pe câmpia Cotrocenilor, unde
Măria Sa Vodă, înconjurat de toți sfetnicii și în entuziasmul
poporului, primește defilarea regimentelor de dorobanți. La ser-
bare, invitat de Măria Sa, asistă și trimisul Patriarhiei, călu-
gărul grec, Averhie.

(Se aude dangătul clopotelor dela toate bisericile din capitală. Apoi bubuitul celor 101 de tunuri ce se trag la mici intervale. Apoi zgomotul unei trăsuri trasă de 6 cai, care trece prin străzile pavate cu bolovani, în timp ce mulţimea strigă :)

— Ura ! Ura !

(şi din când în când :)

— Trăiască Măria Sa Vodă !

(O pauză, apoi începe slujba)

— *Diaconul.* Iarăşi şi Iarăşi Domnului să ne rugăm ! etc.

(După slujbă, comandantul trupelor prezintă Măriei sale raportul).

— *Colonelul.* Să trăeşti. Măria Ta. Garda de onoare asteaptă ordinele Măriei Tale !

(Acum începe defilarea trupelor. Din depărtare se aur goarne şi trompete, apoi pasul trupelor care se apropie. Uralele care se au de departe încep să devină mai apropriate, tot mai apropiate, apoi se aude mulţimea care strigă :)

— Trăiască dorobanţii !
— Trăiască armata !
— Trăiască Măria Sa Vodă !

(O mică pauză şi în mijlocul uralelor se aude o voce care strigă :)

— *Arh. Averhie.* Şi eu sunt român ! Şi eu sunt român !

(Se face o clipă de tăcere. Se aud murmure, apoi :)

— *Măria Sa Vodă.* Domnule colonel, ce s'a întâmplat ? Cine strigă aşa ?
— *Colonelul.* Măria Ta, călugărul grec, Prea cuvioşia Sa Arhimandritul Averhie, trimisul Patriarhiei, pe care l'aţi invitat la serbare, cucerit de obşteasca bucurie, mărturiseşte că şi el ar fi român...
— *Măria Sa Vodă.* Călugărul grec Averhie ! Trimisul Patriarhiei, român ! Ce fel de român ?
— *Colonelul.* Român dela Pind, Măria Ta.
— *Măria Sa Vodă.* (lui Kogălinceanu). Ei, ce zici coane Mihalache de minunea asta ?
— *Kogălniceanu.* Zic, Măria ta că sângele apă nu se face.
— *Măria Sa Vodă.* Da ! Nu se face. Să mergem.

(Muzica cântă imnul şi în timp ce trăsura Măriei Sale se îndepărtează, ecoul uralelor se stinge în depărtare).

SFARŞIT

C. CONSTANTE

ICOANA

Da ! aş fi vrut să fii icoană,
Şi nu într'un iconostas :
Să te sărute toată lumea ; —
Pierdută în sfielnic pas.

Da ! aş fi vrut să fii icoană
Colo 'ntr'o mănăstire :
Eu singur în genunchi să cad
Să-ţi murmur vajnica-mi iubire.

Colo, tu, icoana mea pictată,
Tot eu adoratorul tău sfios ; —
Şi astfel fi-voi pân' la moarte :
Eu : cel din urmă credincios.

G. ŞAIACCI

Poetul G. Şaiacci este de naţionalitate aromân. S'a născut în oraşul Bitolia din Macedonia. Tatăl său, neguţător cu vază, potrivit unui străvechiu obiceiu, l'a trimes la şcoala greacă. Terminând liceul a plecat, pentru desăvârşirea studiilor, în Occident, unde a studiat literele, întâi la Viena, apoi la Lipsca. La terminarea studiilor, după o scurtă şedere în ţările Balcanice, s'a stabilit la Atena. Aci, pe la 1905 şi-a publicat primele poezii în revistele „Olimpia", „Pinacothiki" etc. fiind, dela început, remarcat de cercurile literare.

Poezia lui G. Şaiacci este lirică ; din ea se desprinde, însă, uneori, un fel de scepticism, acel *Gedanken-Lyrik*, cum îl numesc germanii.

G. Şaiacci, care este socotit printre cei mai buni poeţi greci contimporani, şi-a adunat, nu de mult, cele peste una sută cinci zeci de poezii, răspândite în mai toate periodicile greceşti, în două volume intitulate: *Parapona* (Vaete) şi *Threnoi* (Jălanii).

C. C.

Poezia armatolilor în literatura populară neo-greacă

> „Cântecele haiducești par a fi toren-
> „tele spumoase izvorite nu din buze
> „omenești. ci din insăși stâncile Itei și
> „ale Olimpului".
>
> *K. Mendelsohn Bartoldy*

Scrutând zarea veacurilor care au ofilit atâtea file din sbuciumata istorie a popoarelor din Peninsula Balcanică, desprindem ca o suviță de lumină luciferică. o sfântă cruciadă de revolte de arhangheli și de lupte de martiri pentru cauza ortodoxiei care a zguduit puternic și profund toată comunitatea creștină balcanică încătușată în lanțurile grele ale sclaviei turcești.

Din această stare de lucruri pe care ne-o descrie și vechiul cântec popular: „în loc să mai trăesc cu lupii orașelor, mai bine să mă retrag acolo unde sunt ciubăriți lupii munților", încă de pe la sfârșitul secolului al XV-lea, haiducul aromân Caramihali, prin 1489. neputând suporta împilările și prigoanele care împânziseră câmpiile thessaliniene și plaiurile macedonene înzăpezite cu lungi troene de jale și lacrimi, a apucat drumul codrului și al muceniciei în singurătatea munților, înființând sub binecuvântarea crucii, primul armatolat creștin al Olimpului la care s'au mai adăogat cel al Pindului, al Itei și al Aspropotamului. Căpitănatele acestea care au trecut de mult în legendă și care prin vitejia și jertfa de sânge a unor haiduci și armatoli aromâni ca Nicu Ceara, Vlahava, sau Caciandoni ori Bucuvala, Andrutzu sau Diacu au însângerat de atâtea ori cernita istorie valahă, reînvie și astăzi doar în cântecul baladelor de munte și în clarul de lună a nopților noastre îndoliate cu negre zăbranice de doliu.

Din această neînfricată svârcolire de veacuri spre lumină și libertate a popoarelor creștine balcanice de sub jugul apăsător al tiraniei turcești s'a urzit din murmurul pădurilor pindene și din șuerul stâncilor olimpice, într'un iureș dionisiac al descătușărilor totale, acel sfânt poem rapsodic al armatolilor și haiducilor. cântec al muntelui și al libertății individuale, prelungul psalm de vecernie care a fremătat melodic peste mormintele fără cruce ale eroilor și care constitue încă până astăzi cea mai trăită și mai cântată poezie din întreaga literatură populară neo-greacă.

Pornind dela cântecul evadării spre culmile munților pline cu cete de armatoli și haiduci:

„Mamă îți spun că nu mai pot pe turci să-i mai îndur,
„Imi voiu lua pistoalele și mă voiu duce'n codru"

și ajungând până la epilogul dramatic al muribundului care se adresează uliilor cerului:

„Mănâncă-mi, pasăre, tinerețea, mănâncă-mi bărbăția
„Să-ți crească aripa de-un cot și de o palmă, ghiara",

întreaga această poezie haiducească reprezintă un total de scene care surprinde pe orice cercetător literar. Există într'adevăr în fiecare vers a acestor perle anonime o lume de eroi crucificați în istorie și de supra-oameni care au atins nimbul martirajului prin suferința lor și care au incrustat în înfierbântata imaginație a poporului, puternice dâre de lumini stelare

Asupra stabilirii complecte a acestei însemnătăți istorice și literare a poeziilor haiducești, este destul în mai reproduce un pasagiu fie din „Chants populaires de Grèce Moderne" a lui C. Fauriel: „poezia populară grecească atingând toate coardele dela cea mai gingașă și până la cea mai sublimă, celebrând toate elementele vieții de familie și ale vieții dela țară, aceste improvizații variate sunt ca și rapsodiile antice, tabloul cel mai izbitor al poporului grec și istoria sa poetică într'o epocă când acest popor era uitat de istorie", fie din K. Mendelsohn Bartoldy: „în afară de simplitatea arhaică, observăm și un sentiment spontan cu o durere inconciliabilă în poeziile populare grecești unde limba este plină de suflu contra jugului străin și al urii nepotolite împotriva păgânilor musulmani", spre a ne putea da seama de toată frumusețea și plasticitatea versului, de fluxul de imagini și sentimente care se oglindește în râul de cetini și întunecimile de brazi în care, munții și apele, soarele și luna, primăvara și toamna, pământul și cerul se contopesc organic într'o totală unitate sufletească cu haiducul-erou pe care l-au cântat rapsozii când eroic în versuri de măreție homerică:

„Acolo unde mergi prin munți, tu, neagră rândunică
„Salută pe haiducii mei pe bravul Caciandoni
„Și spune-i tu din partea mea să stea și el cuminte
„Că nu mai sunt aceleași vremi să facă orice doreste;
„Acuma-s munții plini de turci și Veli-Ghega iară
„Vrea să distrugă pe haiduci și pe-armotolii mândrii.
„Și Caciandoni a aflat... și spada lui și-o'ncinge
„Și-apucă drumul munților, pe culmile pleșuve".

când tânguios în stinse lacrimi de bocet lilial:

„Acum când este luna Maiu și înverziră fagii,
„Când aromânii ies în munți pe plaiuri și la stână,
„In vara-aceasta, Caciandoni, n'ai mai ieșit la munte
„Să te toți bați pe la Derveni cu turcii și-albanezii.

Trecând însă la adâncirea analizei quasi-originilor „cântiților furești", la temele zugrăvite și la eroii glorificați în ritm de baladă pindeană, ba chiar și la unele particularități lexicale a acestor iezere poetice de munte stâncos, vom da poate surprinzător pentru unii care n'au cunoscut adevăratele realități balcanice în toată complexitatea lor, că toate aceste creații

înstrăinate poate doar prin limbă, aparțin fără nicio restricție unui alt popor decât cel grecesc căruia pe nedrept i se atribuie și anume poporului aromânesc, frântură de neam care la un moment dat din cauza vicesitudinilor prin care a trecut, a trebuit să-și înnoade firul istoric cu cel al tuturor popoarelor balcanice, în lupta lor creștină împotriva semi-lunii și a stăpânirii musulmane.

Astfel prezentându-se situația, ținem să mărturisim că nu vrem să facem din aceste rânduri care au mai mult caracterul unui prinos sfânt adus jertfelor de armatoli și haiduci aromâni, centrul de erupție a unor polemici de un sgomotos revizionism cultural, ci vrem să invederăm o realitate, să stabilim un adevăr. Cadrul în genere, temele și eroii în speță, iată deci, ce ne-am propus să fixăm fără a intra în detalii și spicuiri criticiste și fără a ne pune în ridicula stare a unor fanatici exclusiviști greci care punându-se în slujba unui naționalism rău înțeles uită cele mai elementare realități palpabile.

Plecând astfel dela cadrul poetic și locul unde s'a născut această poezie haiducească și folosindu-ne de izvoare grecești spre a nu ni se imputa un oarecare subiectivism în aprecierile și constatările noastre, trebuie să stabilim că ele au fost și rămân: **muntele și codrul aromânesc.** Masivul Pindului și plaiurile Olimpului, iată deci care a fost leagănul poeziei haiducești. In această privință, chiar istoricul grec literar Rangavis în a sa „istorie a literaturii grecești" nu ezită în a susține că Pindul a fost regiunea cea mai favorabilă nașterii și desvoltării poeziei armatolilor și întrucât în acest colț de țară valahă n'au existat și nici nu există măcar până astăzi un singur sat grecesc, cum ar putea să se nege origina pur aromânească a acestei poezii? „Natura cuprinsă în această poezie — scrie în acelaș rând de idei d-l Sterie Diamandi în recenta sa lucrare: „Oameni și aspecte din istoria aromânilor" — nu e o natură dulce, cu miresme de lămâi și portocale, cu cărări străjuite de măslini, ci vorbește numai de peșteri, de stânci și munți prăpăstioși, de brazi de omăt. Ori aceasta e tocmai Pindul nostru".

Cât privește temele și eroii, mai toți armatolii și haiducii cântați în poezia aceasta a muntelui și a libertății individuale și care au contribuit în așa largă măsură la înfăptuirea idealurilor greco-creștine, au fost aromâni de origină. Referitor la această chestiune, având în vedere aceleași considerațiuni enunțate, sunt demne de relevat constatările unor scriitori și savanți greci care deși cam târziu, dar totuși au recunoscut adevărul asupra marelui aport pe care l-au adus aromânii la formarea statului elen modern. Este vorba de Nicolaos A. Veis, profesor de „istorie a literaturii medievale și moderne grecești" dela Universitatea din Atena care în „Dicționarul Enciclopedic" editura „Elefterotdachis", vol. III pag. 331, scrie: „mulți dintre haiduci și armatoli au fost de origină valahă; deasemenea (au fost tot de origină valahă) mulți bărbați care au luat parte la sfânta mișcare din 1821 și până astăzi și în genere la toate acțiunile mai grele pentru menținerea drepturilor noastre în Macedonia între anii 1896-1912". Pentru a fixa câteva nume de

atari mucenici ai crucii în afară de cele amintite până acum, este destul, credem, a aminti fie pe vajnicii armatoli Vlahar-mata, Vlahothanasi și Liacu fie pe mândrii haiduci Vlahotheodor, Milioni și Jiaca.

Aceste fiind spuse, se naște însă întrebarea cât se poate de legitimă dealtfel, de ce acești aromâni nu și-au imortalizat eroii în limba lor națională? N'ar trebui în judecarea faptelor să se uite un lucru de o însemnătate capitală pentru soluționarea acestei probleme și mai ales n'ar trebui să se neglijeze stările de spirit din acele vremuri turburi în care au fost zămislite aceste poeme ale biruinții eminamente creștine.

Ne aflam încă într'o epocă în care, întâi de toate, conștiința națională a popoarelor nu exista iar cultura și limba greacă, folosindu-se de biserică de pe amvonul căreia se propăvăduiau idei panelenisite îmbrăcate în forme creștine, fascinaseră întreaga Peninsulă Balcanică. S'a confundat din nefericire atunci religia cu naționalitatea, etnicul cu creștinismul, lupta creștină cu cea elină. Prigoanele și vifornițele samavolnice și felul cum era prezentat graiul aromânesc de către cărturarii și prelații greci, bunăoară de către un Neofit Duca „așa-s acei care se prostesc în limba aceasta aromânească murdară și ticăloasă", sau de către mitropolitul Bitoliei, Pelagonie: „blestemată limbă aromânească" și în genere de către toți despoții-agenți ai Patriarhiei din Constantinopol, au contribuit într'o foarte mare măsură să determine pe acești aromâni bilingvi cunoscători ai limbii grecesti să-și cânte armatolii într'o limbă „dumnezeească" cu totul străină de aceea pe care o vorbeau deobiceiu la stână și acasă, prin munți sau prin orașele înstrăinate deja.

Procesul acesta lingvistic se poate ușor observa și din mulțimea de cuvinte aromânești care împânzesc versurile acestor încrustări în cremene și granit viforos, cuvinte care desvăluie atât pe zicătorii din frunză cât și pe trubadurii pribegi care le-au cântat și le-au dus în larg de pe plaiurile Pindului, până pe meleagurile Olimpului și de prin văile Acarnaniei, până pe valurile spumoase și turburi ale Vardarului.

Pornind astfel dela constatările lui C. Meyer și G. Murnu cu privire la cuvintele aromânesti care au intrat în limba greacă tocmai prin această poezie haiducească:

gr. vituli <arom. vituliu <rom. vătuiu; gr. calbeaza <arom. gălbeadză <rom. gălbează; gr. miliori <arom. mioară <rom. mioară; gr. urleazo <arom. aurlu <rom. urlu. etc. etc.

și ajungând la însăși cuvântul „armatol" adică purtător de arme, care este tot de origine românească, putem să stabilim că există în literatura populară neo-greacă o poezie aromânească recunoscută și de unii critici literari greci, într'o mica măsură și de N. Politis, și care este cunoscută de poporul grec sub numele de „vlahica tragudia" (cântece valahe) termen care în sensul popular și curent corespunde întru totul cu „cleptica tragudia", adică cântece haiducești despre care a fost vorba în relatările noastre dealtfel poate succinte.

Prin acest ultim punct însă toate problemele esențiale ale chestiunii fiind atinse, fără a ne mai lărgi în exemplificări inutile și vițioase, în concluzie, rămâne definitiv stabilit faptul că poezia armatolilor din literatura populară neo-greacă, zămislită din însăși freamătul munților pindeni și culmilor pleșuve ale Olimpului, este prin origină, subiecte și eroi, cadru, structură și temperament de esență pur aromânească, reprezentând forța creatoare valahă a geniului popular aromânesc, învederându-se prin aceasta încă odată marea contribuție pe care au adus-o aromânii în atâtea domenii de activitate umană în favoarea culturii balcanice în genere, grecești în speță și prin formele ei exterioare

ION SCRIMA

Aforisme

❖ Cum sunt parasiți ai corpului, așa există și parasiți ai societății: a te desbăra de unii ca și de ceilalți este o necesitate organică.

❖ Sunt epoci și împrejurări când ceeace noi considerăm ca expresia celor mai nobile sentimente, nu este altceva decât o înjosire și o lepră pentru personalitate.

❖ Virtuțile sunt folositoare și slujesc la progresul omenirii, dacă se înalță numai până la noblețe și sacrificiu, dar rămân păgubitoare și stupide dacă se înjosesc până la slăbiciune sau vițiu.

❖ Generos nu este acela care dă din belșugul care-i prisosește, ci acela care oferă din puținul care îi este necesar.

❖ Femeninul exclude cugetarea, căci gândul este un vârf singuratic și îndrăsneț, pierdut în nori, ca piscul unui munte, nefiind legat de contingențe (unde se naște și se desvoltă feminitatea) decât în măsura unui balon captiv legat de parii înfipți în pământ.

❖ In femee trăește puternic instinctul fecundației și al conservărei speței, de aceea toată vraja femeei stă în dragoste. Când femeea ar ajunge la convingerea unui Schopenhauer, Pascal sau Nietzsche că amorul este un obstacol pentru progresul individual al filozofului, atunci ar începe amurgul omenirii și s'ar anunța sfârșitul lumei.

Ceva despre „Junimea“

Publicam în *România Literară* din 9 Octombrie 1921, următorul articol foarte actual și astăzi asupra cărții „Amintiri din Junimea“ de Iacob Negruzzi:

„Junimea“ din Iași, fără îndoială, a jucat un rol însemnat în mișcarea noastră culturală până la sfârșitul secolului trecut. Titu Maiorescu formulase principiile unei critici a bunului simț și enunțase principiile esteticei generale. In toiul mediocrităților zilnice ș turbulente, pe atunci, „Convorbirile literare“ au fost călăuza spiritelor sănătoase și îndreptarul celor ce erau pe calea greșită. Faptul că Eminescu, Creangă, Alexandri, chiar Caragiale, Slavici, au publicat opera lor cea mai de seamă la revista ieșeană, dovedește prestigiul de care se bucura această societate de diletanți și de critici de ocazi, cari au avut norocul să aibă în mijlocul lor o personalitate de talia lui Titu Maiorescu.

Iacob Negruzzi publică detaliile constituirii acestei societăți celebre. S'a constituit la Iași, 1864 și au făcut parte din ea, Pogor, Petre Carp, Iacob Negruzzi, Theodor Rosetti, Titu Maiorescu, etc. Mai târziu au venit Caraiani, Naum, Xenopol, Panu și alții.

Autorul amintirilor face aproape un jurnal, nu intră în consideratiuni generale, nici n'avem sinteze de situațiuni. Se ține de marginile unor impresii personale, face un fel de autobiografie proprie (dacă ar fi pus în fruntea volumului bucata aparte „Din copilărie“) și găsim documente culturale interesante, chiar și copii după epoca Moldovei înainte de unire, unele istorice ca descrierea mișcării separatiste din Iași în frunte cu Mitropolitul Calinic Miclescu, după detronarea lui Cuza, și foarte multe suveniri personale.

I. Negruzzi păstrează caldă amintirea lui Titu Maiorescu, acest bărbat excepțional care este de fapt unul din stâlpii culturei noastre naționale, ni-l arată nu în portretul lui moral, ci în acțiunea sa de om, entuziast, în aparența lui rece, larg în concepții, împăciuitor, admirabil în infamul proces ce i l-au intentat la Iași, ceata de invidioși și de nulități, căci se simțeau striviți de personalitatea lui: binefăcător, purtându-se ca un tată cu Eminescu Nu se ocupă direct de calomnii îndreptate contra lui Maiorescu de adversarii săi, puțin scrupuloși, că marele critic ar fi căutate să exploateze geniul nefericitului poet și că nu s'a interesat de el cum trebue. O sarjă de asemenea natură a făcut-o Caragiale, care era rău la supărare și nu alegea armele pentru a combate pe adversar. In amintirile lui Negruzzi, figura lui Titu Maiorescu ne apare într'o aureolă de nobleță morală evidentă.

Stilul este clar, fără pretenții; amintirile controlate, puse în cadrul lor adevărat și așa cum se prezintă, fără a avea valoare literară excepțională, au, însă, una documentară din cele mai însemnate.

Capitolul asupra lui Eminescu, este din cele mai sugestive și mai importante. Vedem pe poet, în diversele faze ale vieței sale, mai bine decât în crâmpeele publicate de prietenii săi, Slavici, Carageale, Stefanelli, etc.

Iată-l la Viena, tânăr de vreo 18 ani, intrând la cafeneaua Troidl din Wollzeite, unde se strângeau studenții români:

„De-odată se deschide ușa și văd intrând un tânăr slab, palid cu ochii vii și visători totodată, cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape până la umeri, cu un zâmbet blând și melancolic, cu fruntea înaltă și inteligentă, îmbrăcat în haine negre".

I. Negruzzi din pachetele de scrisori ce le primea, deschide cu indiferență plicul și citește poezia „Venere și Madona". Impresionant alergă la Maiorescu cu manuscriptul în mână. Acesta citind-o la rându-i a spus: Ai dreptate, aci pare a fi un talent adevărat. Cine este acest Eminescu?

— Nu știu, poezia este trimeasă din Viena.

— Foarte interesant, zise încă o dată Maiorescu.

Pe urmă a urmat o corespondență între Negruzzi și Eminescu. Intr'o scrisoare a poetului adolescent din Viena, citim îngrijitoarea proză:

„Dacă e vreo fericire pentru care vă invidiez într'adevăr, apoi e aceea că puteți găsi în ocupațiuni literare mulțumirea aceia pe care realitatea nu e în stare a v'o da; la mine e cu totul dimpotrivă: într'un pustiu să fiu și nu mi-aș putea regăsi liniștea".

Asupra amorurilor poetului, Negruzzi le enumeră pe toate. La Cernăuți se îndrăgostise de o actriță a trupei de sub direcția d-nei Fanny Tardini; a fugit din școală, s'a angajat ca suflor; a cutreerat mai toate orașele din țară cu trupa.

Firea lui romanțioasă era nestatornică când se amoreză de actriță, când din gaura de suflor se pierdea cu dragostea adorând vreo spectatoare frumoasă. Totdeauna având în fața sa talia sveltă și nobilă a unei iubite ideale. Așa a fost toată viața: un boem și un cercetător de stele.

Veronica Micle l-ar fi iubit în adevăr pe marele poet. A fost o patimă violentă reciprocă.

„Tinerii amorezați își jurară să se căsătorească după moartea lui Micle, ba încă Eminescu cu fantezia sa nemăsurată, temându-se de pe atunci de posibilitatea unei despărțiri după eventuala lor căsătorie, propunea ca amândoi să treacă în secret la catolicism, din cauză că această lege nu admitea *divorțul*".

Fire pătaimașe, dar nestabilă, Eminescu dădu promisiunea și când Micle a murit, în zadar Veronica îl aștepta la Iași să se căsătorească. Dânsul visa alte amoruri. Ceeace o făcu și pe doamna Micle să se consoleze în altă parte.

Când a înebunit Eminescu, Negruzzi se duse să anunțe poetei trista veste.

„Am găsit pe Veronica jucând cărți cu un tânăr ofițer. Eu totuși căutam să o pregătesc cu încetul la vestea nenorocită despre boala prietenului ei pentru a nu o impresiona din cale afară; când spre uimirea mea văzui că Veronica ia lucrul foarte ușor, aproape cu indiferență: A înebunit Eminescu? Se vedea de mult

că merge pe calea aceasta. Apoi schimbând vorba trecui la un subiect de conversație veselă"...

Eminescu mai iubi pe d-na Kremnitz, soția d-lui Kremnitz, o scriitoare germană de talent. Dar femeia care inspira o dragoste puternică nobilului poet a fost văduva Cleopatra Poenaru, fiica pictorului Lecca.

„Acei cari cunosc ca mine — spune Negruzzi această doamnă negreșit foarte inteligentă, dar de loc frumoasă și mult mai mare de ani decât Eminescu, își vor pune uimiți întrebarea cum de o asemenea pasiune a fost posibilă.? Și cu toate acestea nici odată Eminescu n'a iubit mai cu violență. Poate însă că și rezerva în care se zice că i-ar fi ținut Cleopatra față de Eminescu ar fi fost cauza înverșunatei pasiuni a poetului.

El se plimba nopți întregi înaintea casei Cleopatrei din strada Cometa „pe lângă plopii fără soț" care se găsea cam acolo unde astăzi se ridică statuia lui Lascăr Catargiu; o urmărea pretutindeni, ba i s'a întâmplat să petreacă o noapte întreagă de cu seară până în ziuă, ascuns în bucătăria iubitei sale, numai spre a o zări un moment. In această perioadă Eminescu a compus cele mai frumoase și mai desăvârșite poezii, acele cari au pus pecetia geniului pe scrierile sale și i-au statornicit reputația de mare poet.

Cuprins de asemenea patimi bolnave, ars de focul fanteziei sale uriașe, neîncăpându-l realitate, pierdut în împărăție fără margini a visului așa l-a trăsnit groaznica boală care l-a doborît. O ultimă citație se impune, în ajunul nebuniei poetului:

„Venind odată în București, după ce nu dădusem ochi cu Eminescu mai bine de un an întreg, mersei să-l văd la dânsul acasă. Nu l-am găsit, dar am intrat în locuința unde ședea. Era o odăiță din fundul curței Clubului Regal de pe Calea Victoriei, în care rufe, cărți, perine, haine, manuscripte, teancuri de gazete vechi stăteau aruncate unele peste altele. Poate că de luni de zile nu se mai măturase și curățise acea odae căci nu-mi amintesc să fi văzut în toată viața mea până chiar și prin bordee țigănești, așa o murdărie".

Era începutul nebuniei.

Scena aceasta ne amintește începutul din „Săramnul Dionis", în care descrie această casă, în fundul curței cu bălării. Ceeace a văzut Negruzzi, ni-l redat prin pana artistului, într'o viziune sumbră și puternică.

In acest fragment al lui Negruzzi găsim aproape tot ce știm mai precis din viața poetului în ultimii ani și un rezumat al întregei vieți a aceluia care a fost cel mai mare inspirat al poporului românesc.

Am citat fragmente întregi, am redat partea mai isbitoare din adnotările autorului, „Amintirilor din Junimea".

E o contribuție bogată de documente de amintiri scumpe de istorie culturală și de reproduceri de portrete și fapte

Rolul „Junimei" în fixarea limbei literare, în încurajarea talentelor, în ridicarea prestigiului culturii, reese destul de clar. Insă avem oarecari obiecții fundamentale de făcut. Recunoscând valoarea oamenilor cari au compus „Junimea" în special, remar-

când marea valoare a lui Maiorescu, entuziasmul și desinteresarea lui Negruzzi, cari ne-au redat literaturei noastre pe Eminescu, Creangă și alții, nu putem să trecem cu vederea miopismul societății care, largă și plină de avânt la început, a devenit mai târziu o gașcă de admirație reciprocă, care transformat într'o ierarhie „monahală" budistă dela călugăr la marele Dalai Lama care era Maiorescu.

Din acest punct de vedere „Junimea" a făcut „tabula rasa" cu tot ce a fost înaintea ei. Un Grigore Alexandrescu, neîntrecutul fabulist, puternicul satiric (chiar incomplet ca formă uneori), marele inspirat din „Umbra lui Mircea la Cozia", „Anul 1840", „Cometa", „Ucigașul fără vrere", etc. n'are nici o valoare literară? Opera lui Vasile Alexandri, M. Cogălniceanu n'a însemnat nimic până la 1870? Dar acel suflet de foc, acel profet al „Cântării României" și al Istoriei lui „Mihai Viteazul", n'a existat de loc? Cum Bolintineanu în câteva din cele mai frumoase balade ale sale. în „Mihnea și Baba", într'o „Fată tânără pe patul Morței", n'are nici o valoare? Heliade Rădulescu, neobositul dascăl, n'a făcut nimic înainte de junimiști?

Junimiștii n'au văzut pe nimeni înaintea lor. Pogor, Naum, Negruzzi, Bodnărescu, Caragiani n'aveau nevoe de predecesori; era destul o glumă de prost gust sau o anecdotă diluată ca să-ți ție loc oricărui merit, pentru ca un spirit ca al lui B. P. Hașdeu, A. D. Xenopol, etc. să nu facă mare treabă. Dealtfel și întâmplarea că Eminescu sau Creangă au scris la „Convorbiri Literare", n'a fost indeajuns exploatat și prea mult trâmbițat!

Dintr'un merit incontestabil de altfel, de a fi spus câteva adevăruri generale, de a fi formulat câteva principii de estetică elementară, de a fi contribuit — ca o datorie ce o are fiecare față de el și de țara sa — la propășirea culturii naționale, „Junimea" a crezut că a creat totul. A batjocorit un trecut, a neglijat prezentul în câteva din cele mai de seamă spirite ale literaturii noastre.

Cu o duzină de percepte paraclasice o masă de junkeri au considerat democrația liberală ca o farsă sau ca o demagogie roșie. S'au mulțumit cu cei câteva sute de latifundiari, în mare parte de origină streină, cari printr'o bandă de interpuși jefuiau un popor, robit, latifundiari paraziți cari n'au făcut nimic pentru cultura acestui popor, ci risipeau munca a milioane de oameni în ultimul timp, pentru prosperitatea varieteurilor Parisului. Junimiștii au fost conservatori de extrema dreaptă. Au combătut toate reformele democratice și n'au înțeles nimic din nevoile vremurilor de atunci.

Dușmanii neîmpăcați ai reformei agrare, neputându-și închipui că unitatea noastră națională poate deveni o realitate mergând contra puterilor centrale, cu cari ne credeam înfrățiți pe vecie, junimismul ca doctrină a murit în ziua intrării României în războiu, alături de puterile Înțelegerei.

Carp, Maiorescu, Pogor, etc. au fost niște logiciani, adepți ai lui Hegel, cari mânuiau anumite silogisme de minune. Dar viața nu este un silogism, un aforism sau un precept imuabil, ci este un proces în continuă mișcare evolutivă. Ideile secolului al XIX-

lea nu erau al secolului al XX-lea, conservatorismul a murit și doar în Ungaria își trăește ultimele clipe; ideia unei clase fără munci, fără a avea merite, clasă parazitară și de lux, a evoluat într'un sens larg de tot. Bunurile de cari te bucuri sunt în raport cu munca ce o depui. Capitalul mort sau moștenit nu și se lasă neatins. Colectivitatea are nevoe de el și trebue să fructifice. Au fost niște diletanți, folositori câte odată, dar de cele mai multe ori obstacole pentru ideile înaintate și tirani ireductibili pentru adversari.

Arta răscolește și educă massele, transformă caracterile, este un fluviu care poartă cu dânsul toate curentele vremii și oglindește toate preocupările oamenilor. Tot așa și viața socială; ea nu se petrifică în formule rigide, nu se desparte din ziduri chinezești, eterne, ci năvalnică, azi curge ca un torent, mâine își încetinează mersul ca o mlaștină curgătoare, poimâine se pierde în nisipul lipsei de conducere și de idei, veșnic nouă și niciodată aceiași.

A ne închipui, că dir:guim popoarele în toate împrejurările se rezumă glumind la un pahar cu vin sau studiindu-ne gesturile la oglindă înainte de a ține un discurs, sau pronunțând câteva maxime de cugetare curentă, ar fi o copilărie, căci revoluțiile sau transformările mari nu le-au făcut nici esteții nici filosofii ex cathedra, ci sufletele entuziaste și fanatice, pentru care oamenii Junimiști n'aveau destule cuvinte de hulă pentru a-i împroșca.

I. F.

Maxime

❖ Pentru cei mai mulți o doctrină proprie este un semn extrem de diletantism, de snobism: pentru mai puțini o formulă matematică aridă sau o rețetă de servit altora; și pentru câțiva numai o normă de viață și un principiu de existență.

❖ Pentru un tată adevărat cea mai frumoasă moștenire, ce ar lăst-o copiilor, ar fi exemplul propriei sale vieți.

❖ Tot ce este mare în noi provine din cugetare și nu poate cugeta, în adevăratul sens al cuv;ntului, de cât un bărbat, — căci, gândind, trebue să uiți contingențele și aruncând peste bor balastul preocupărilor mărunte, să te înalți spre sferile senine ale imprersonalului și spre obstacolul obiectivității.

Dacă ar face așa ceva o femee, și-ar pierde sexul și ar deveni o ființă disgrațioasă.

Cântiţi populare Fărşeroteşti

Culese de **Cuşan Araia**

CÂNTIC

La fântâna dit aluni
Ţâne calu s'mi dipuni
Cu-aţel lală si-mi mi-aduni,
S'mi pitrec înclinăciuni :
Ale dade, ţi-mi mi deade
Laia-mi corbă mult diparte.
Nu vream scârn di ţinţi nile,
Vream lea dado s'mi-ai ca hille.
Nu voi biligichi di-asime,
Vream lea dado tu vitine.
Nu voi nelu di ţinţi sute,
Vream lea dado, soaţă multe.

CÂNTIC

Lea şigune vimtă,
Mirache tu inimă.
Ti un zbor ţi dimândai
Viniu acasă ş'nu ti-aflai.
Prin băhcidau ti priimnai
Lilice galbine-adunai
Trumbe, trumbe li fâţeai
Ş'pri la gioni ţă li dădeai
Ş'la giuname li m'părţai.

NAPARTE DI-AMARE

Naparte din marea lae
Ni-alăvdară s'nă muşată.
Cum si fac ca s'negu ş'u ved ?
N'călicai calu ş'mi duşu.
„Bună dzua, lea muşată
Iu-i măta, n'audză lea feată ?"
— Dada neasi la nă nuntă,
La nă numtă-arumânească,
Ca pi mine s'asusească
Ş' toţi s'dzâcă, si schirdăsească.

CÂNTIC

— Moi Vasilă cu ocli mari
Iu merdzi lea corbă cu Mihail ?
— „Vai mergu, vai mergu aua n'clo
Până n'pazăre, Dhumuco".
— Di Dhumuco, pân Daucli
Corba Vasilă zurlusi.
Vasila nu-şi câfta ti cali
Câfta ti Liciu, s'ti Mihali.

RECENZII

St. Bezdechi : Antologia poeziei greceşti (1800–1930)

In colecţia revistei „Symposion", a apărut o antologie foarte variată şi vastă a poesiei neogrece.

Un cercetător fanatic al „elenismului", sub toate formele şi în toate timpurile, ca profesorul Bezdechi, numai el, putea, în nemărginita-i dragoste pentru antici să îmbrăţişeze atâtea talente, în cât să cuprindă şi femeile poete din Hellada modernă.

Orizont prea mare, ca să deliniem caracteristici, căci, în afară de o schiţare sau de o transpunere, în care traducătorul ţine seamă de originalul, pe care cititorul român nu-l are la îndemână.

Este o lucrare unică, iar la noi nu s'a încercat nimic în acest sens. Caracterizările largi ale traducătorului, şi traducerile variate — ne redau o icoană a poesiei lirice greceşti, în special.

Am fi dorit să vedem mai mult din Costi Palamas şi Valaoritis ; dar cei doi mai mari poeţi ai Greciei moderne ar fi întunecat restul pleiadei.

D. profesor Bezdechi a ţinut să ne prezinte un buchet din ceia ce este original şi general în poesia neogreacă : specificul acestei poesii. Plastică, adânc omenească, cu rădăcini adânci în solul anticităţii, care a rămas şi astăzi, pământ ce ne-a dat odată, eflorescenţa grandioasă a celei mai mari literaturi a spiritului omenesc.

Din acest punct de vedere a văzut bine şi a făcut o selecţie minunată.

Traducerea este liberă, şi menţinând versul alb, în genere traducătoru ne pritoceşte, într'o limbă clară, robustă şi aleasă, vinul tare al poesiei pe care ne-o întinde s'o gustăm şi noi. **I. f.**

C. Constante : *Amintiri din Macedonia.*

Este un volumaş de însemnări ; dacă ar fi, în ordine cronologică, aş afirma că e un **jurnal** al unui intelectual şi fost învăţător în fosta Macedonie turcă.

E prea personal, în sens că este vorba de păţaniile unui om, care este autorul ; dar, în treacăt, ne redă tablouri şi luminişuri de persoane dintr'o epocă moartă.

Constante n'a urmărit nici efecte literare (nici nu este cazul), n'a căutat nici să dea documente inedite.

Dar, din aceste panorame, cei cari au trăit sau au văzut o parte din cele ce descrie în *Amintiri din Macedonia*, se complac în a reconstitui o viaţă ce nu mai revine. Pentru tineri, sunt multe lucruri instructive, şi în naivitatea lor, acei oameni sau dascăli simpli, aproape ignoranţi de demult, erau pionerii şi apostolii unei naţiuni şi duceau făclia marei civilizaţii latine, într'o lume semi-barbară.

Printre imensele lipsuri ale unei serioase organizări a şcoalelor sau a propagandei noastre în fosta Turcie europeană, constatând atâtea meschinării şi metode nedemne, apare şi din cartea lui Constante lumina curată a idealismului neprihănit, care a dat atâtea victime şi atâţia eroi.

S. R.

VARIA

INTR'O CHESTIE DE LIMBA

Unii susțin că limba noastră e săracă și că întrebuințăm prea multe neologisme.

Dacă ar fi citit anumite traduceri: Iliada și Odysseia d-lui prof. G. Murnu; minunata traducere „Umbra Crucei“ de frații Tharaud, tălmăcită de Petre Ciorăneanu, ca și anumite bucăți din „Cartea junglei“ a lui Kipling de acelaș traducător, unii puriști ar fi avut altă părere.

Am cheltuit ani lungi din viață traducând pe „Prometeu înlănțuit“ și „Perșii“ lui Eschil, pe „Ifigenia în Taurida“ a lui Goethe. Aci se vede, când traduci pe un mare clasic, sărăcia limbei. Dar, cu sforțări mari, reușești să birui toate dificultățile.

Apoi neologismele sunt azi necesare. Progresul științei, al vieței materiale, nu ne poate împietri în penuria de expresie și vocabular a trecutului.

Sport, match, strand, record, performanță, ecran, tranșee, ambuscat, camuflat, inflație, deflație, etc., etc. sunt cuvinte tot atât de necesare ca și jug, căruță, plug, pâine, etc.

Nu este propriu cuvântul Esseu = essai, care poate fi înlocuit cu încercare? Dar încercare înseamnă și tentativă și esseu și o sforțare nereușită, etc., etc. Esseul este esseu,, un cuvânt precis și nu este de origină franceză, cum se crede, ci engleză. Taine a luat titlul de „Essais de critique et d'histoire“ de la „Essays“ ale lui Macaulay și atâția alții.. Esseul nu este încercare, este un studiu de critică bine determinat

Neologismele sunt un patrimoniu comun al civilizației și al culturei moderne: Dreadnought-ul este un cuirasat-tip de peste 30.000 tone, este apoi superdreadnought-ul care ajunge la 40.000 tone. Deci, lucruri precise. Aeroplanul nu este avion, cum acest din urmă nu este dirijeabil, nici balon, nici „Zeppelin“, care este o formă de dirijeabil.

In ce privește literatura, putem împrumuta sau nu anumite cuvinte?

A eșua ar echivala cu un barbarism; dar este indispensabil în: au eșuat tratativele, a eșuat formarea guvernului, a eșuat un vas. Deci necesar, cu toate că unii dascăli n'au nevoie de el în viață, dar gazetarii, oamenii politici, parlamentul, oamenii străzii nu se pot lipsi de el.

Galicismul a se preta nu-l poți scoate din expresiile neînlocuible: se pretează la orice, s'a pretat și la asta

Dar, desigur vom zice că a prestat jurământ (forma latină) și nu a pretat. S'a împrumutat de parale și nu a pretat, etc.

Formele dejun, dineu, supeu, au înlocuit, gustare, prânz, cină. Dar gustarea țărănească sau târgoveață, de altă dată nu e gustare; dineul este un prânz de gală, supeul e după cină, după eșirea din teatru. Ca popor de țărani, la ora 12—1 noaptea lumea dormea. Nu se prea dejuna, nici dina, nici supa la noi.

Neologismele, ca și arhaismele, ca și cuvintele curente sunt o grămadă, din cari scriitorul sau omul zilei culege ce-i trebue și întrebuințează ce-i trebue. Norme nu se pot face, căci limba este un organism, care evoluiază, trăește și se renaște mereu.

Caldarâmul turcesc a devenit pavaj franțuzesc; birlicul este as; zalhanaua este abator, zahereaua este provizie, haznaua a devenit canal, tarapanaua este monetărie, etc. Au rămas tocmai cuvintele turcești vii și actuale: mezelic, tuslama, iofca, musaca, chiftea, iahnie, ciorbă, mușteriu, chiulangiu, zarzavagiu, etc. etc.

Din cuvintele slave, cele bisericești, au rămas, slavă, smerenie, sfeștanie, utrenie, vecernie, bogdaproste, etc.; cele administrative au dispărut, pomojnicii, polcovnicii, zapisurile, etc.; cele profund asimilate au numai tulpina slavă, dar sunt latinizate ca formă și chiar concepție.

Deci, limba evoluiază, nu e ceva care se menține. Noțiunile noui cer cuvinte noui; descoperirile noui forme noui de exprimare. Regule și catechisme în această privință, nu au nici o valoare

* * *

Preocupări de altă natură ne fac să uităm de faptul dacă vorbim bine sau prost românește.

Admiterea neologismelor este una din fețele problemei. Până la ce grad un neologism nu este un barbarism? Dar legi nu se pot face în materie de limbă. Pe vremea lui Alexandru I-iu în Rusia se creiase chiar un adjectiv din comme il faut: s'a făcut femeninul comilfotnaia. La noi, ce te faci, cu ma chère, mon cher, parole d'honneur, etc.? Toată lumea le întrebuințează. Fără îndoială că nu sunt încetățenite, nu pot intra în poezia lirică sau epică, dar comicul, dramaturgul, romancierul se poate lipsi oare de ele?

Desigur că barbarismele nu mai sunt acum așa de condamnate ca altădată. Latinul onoare și slavul cinste cu nuanțe deosebite; disper și deznădăjduesc (groaznic la pronunțat) cel dintâi a înlocuit pe cel de al doilea.

Este ridicolă tendința unor scriitori semidocți de a se agăța de toate provincialismele, utile sau inutile, fără deose-

bire. Preferim acum limba Bucureștilor, care este creerul României de cât limba de la Mizil sau aiurea.

Expresii, cuvinte, perifraze, neologisme, Capitala și-a impus tot bagajul, fără teamă de concurență.

Farfara de gură, chiulangiu, teleleică, maidan, baccea, boccea, etc., prin coloritul lor special au intrat în limbă și nimeni nu le poate expulza.

Gustul scriitorului este acela care decide, în ultima instanță, sau al aceluia care vorbește.

N'am auzit în gura unei femei frumoase — dacă nu e prețioasă, — nădăjduesc pentru sper, propovăduesc pentru predic, tăgăduesc pentru neg, etc.

Eminescu a luat moldovenisme cu ghiotura în poeziile sale, dar le-a întrebuințat atât de bine și la locul lor în cât au devenit cuvinte literare: promoroacă, omăt, horn, etc. Chiar arhaismele marelui poet au intrat în limbă ca durează pentru construește, etc.

Totul depinde de personalitatea scriitorului, de gustul lui. Legi și regulamente nu se pot da. Poate câteva indicări și directive.

i. f.

* * *

LIMBA JAPONEZA

Multă lume crede că limba japoneză are o foarte mare analogie cu cea chineză. Este o greșală la mijloc, căci, în această privință nu se face deosebire între limba vorbită și cea scrisă.

Analogia este foarte mare între limba vorbită chineză și limba scrisă japoneză. Aceste două limbi se aseamănă mai mult prin formă, adică prin caracterile literilor cari au fost introduse din China în Japonia în al treilea secol al erei noastre. In ce privește structura, constituția limbei, diferentele sunt mari, limba chineză este o limbă monosilabă, adică este compusă numai din monosilabe, de rădăcini și de chei totdeauna invariabile, pe când limba japoneză este o limbă aglutinantă, polisilabică, adică compusă tot din rădăcini cari își păstrează sensul primitiv, dar cari conțin, în acelaș timp alte elemente cari se aglutinează, ca să zicem așa, la rădăcini pentru a forma cuvinte noi.

In acest sens, limba japoneză este superioară celei chineze, pentru că formațiunea sa este mai savantă și vocabularul său mai bogat.

Pentru a forma cuvintele sale, limba japoneză are două sute patrusprezece chei pe cari le plasează în diferite feluri; limba japoneză înfrumusețând caracterele idiografice chineze, aceste patruzeci și șapte de caractere, formează cuvintele sale adăogând la aceste radicale desinențe cari marchează starea acțiunii și servesc astfel la declinarea substantivelor și la conjugarea verbelor.

De aci, mare diferență la limba vorbită este foarte puțină analogie între limba vorbită japoneză și limba vorbită chineză. Aceasta din urmă oferă cu mult mai multe dificultăți, căci monosilabele de cari se compune schimbă sensurile, după locul pe care îl ocupă în frază și după tonul după care sunt pronunțate. Se distins cinci flexiuni ale vocei, sau cinci tonuri principale în limba vorbită chineză: deschis, sunt, sus, jos, întors

De aci o mare dificultate în dicțiune și în înțelegerea limbei chineze; de aci acel caracter muzical care face din această limbă una cu totul armonioasă; și care se deosebește de limba japoneză prin constituția sa cu mult mai savantă.

Limba japoneză n'are nevoie să recurgă având declinări și conjugări, la cele cinci tonuri.

Dacă este o analogie între cele două limbi vorbite, este că amândouă sunt foarte armonioase, dar nu practice.

Aceste date, pe cari le împrumutăm din „Excelsior", uită să pomenească de caracterul sacru al celor două limbi. Caracterele lor sunt adevărate ieroglife. De aceia aceste limbi sunt improprii progresului științific. Tinerii japonezi și chinezi învață științele, de preferință în limba engleză.

i. f. —

* * *

„FRANȚA, O NAȚIUNE DE PATRIOȚI"

Un scriitor american, d. Hayes definește astfel patriotismul francez în cartea „France", a nation of patriots": „Supremul devotament al francezilor este către patria mamă". Acest sentiment al lor nu conține numai o idee de imperialism, și, prin aceasta, patriotismul francez se distinge de pangermanismul dinaintea războiului și de fascismul de azi.

După d. Hayes, francezii și englezii, dintre popoarele Europei au cea mai viguroasă conștiință națională.

Patiotismul francez, sub forma lui actuală, începe dela revoluția din 1789.

Jacobinii francmasoni și regaliștii dela Action francaise, deși practică un patriotism deosebit, totuși, la bază, au o fervoare identică.

Socialiștii francezi sunt ei înșăși patrioți în felul lor.

Autorul crede că observatorii streini atribue personalității franceze și nestabilității guvernelor din Franța o importanță ce nu există de fapt. Agitația nu este decât la suprafață.

Patriotismul francez, sub forma lui actuală, începe dela refranceze: 1. o tradiție centralizatoare tinzând să reducă la minimum (cel puțin până în ultimii ani) autonomiile locale și provinciale; 2. Etatismul, venerarea sau aproape adorarea Statului considerat ca o sursă de lumină și de viață națională atribuind statului dreptul și datoria de a regula în detalii chiar întreprinderile colective și industriale".

Cu toate că nu există partide politice, ci grupări politice, instinctul de conservare națională și tradiția parlamentară le unește aceste partide, în zilele mari spre binele Franței.

Ceremaniile publice instituite de republică înflăcărează patriotismul masselor. Președintele Senatului și al Camerei au la dispoziție palate somptuoase, cu lachei înzorzonați, purtând sabie. Panteonul zidit ca să fie o biserică este azi un obiect de venerațiune publică, unde cenușa lui Zola și aceia a lui Jaurès simbolizează „fuziunea francezilor disidenți în unitatea și solidaritatea națională".

D. Hayes citează trăsăturile distincte ale fizionomiei rasei au fost foarte aprige în Franța, au o misiunea patriotizantă.

Desigur că d. Hayes nu cunoaște toate popoarele Europei. Era și greu pentru un american să priceapă psihologia atâtor popoare.

Patriotismul european s'a dovedit pre vremea războiului, la toate neamurile, cu o intensitate, care face din bătrâna noastră Europă cel mai mare acumulator de energii morale și materiale.

i. f.

* * *

VIAȚA OMULUI ȘI VIAȚA COSMICA

Atât filozoful cât și savantul nu mai face din om „buricul pământului"; iar astronomul îi taie mereu craca de sub picioare pentru orgoliul lui nemăsurat de biped cutezător.

La început, însă, lucrurile mergeau bine. Erau 5000 până la 6000 stele vizibile cu ochiul liber, puse parcă pe bolta cerului pentru bucuria poeților.

Cel d'intâi care a protestat contra megalomaniei antropocentrice a fost Aristarc din Samos, afirmând că adevăratul centru al sistemului solar este Soarele și nu Pământul. Nimeni n'a voit, însă să-l asculte și au trebuit să treacă optsprezece secole pentru ca să se cunoască, prin Copernic, adevărata structură a sistemului solar.

Democrit a spus cel d'intâi că nebuloasa Calea Laptelui este o grămadă de stele atât de depărtate că nu se pot vedea cu ochiul liber.

Galileu, cu luneta sa, a văzut mult mai multe stele de cât se credea. Telescopul lui Herschel a descoperit alte milioane de stele. Astfel, marele astronom a constatat că nici Soarele nu este centrul Universului. Herschel a constatat că Galaxia (numele științific al Căii Laptelui) se întinde în diverse direcțiuni, prezentându-se sub forma unei grămezi, ca disc, având o desime de 20.000 ani-lumină (de 20.000× 9.450 miliarde de kilometri) și având un diametru de 300.000 ani lumină.

Ansamblul nu este omogen, într'o parte este mai deasă, în altă, mai rară.

In afară de Calea Laptelui, în spațiile cerești, sunt nenumărate nebuloase. Astfel sunt infinite Universuri-Insule, alte lumi, alte universuri.

Lord Ross, în 1830, a descoperit, cu telescopul său, că nebuloasele sunt în formă de spirale, așa cum ne apare uneori privite cu ochiul liber, nebuloasa Andromedei.

Astăzi cu telescopul dela Mount-Wilson — cel mai puternic din lume — s'au descoperit alte lumi, la depărtări, unele de nemăsurat.

Nebuloasa Andromedei se găsește la un milion de ani-
lumină de noi. Raza care ar fi pornit de acolo, pornise în-
tr'un timp când viața nu exista încă pe pământ. Alte spi-
rale nebuloase se găsesc până la 140 milioane ani lumină de
noi. Raza lor a pornit când se găsea în Calea Laptelui, o stea
de mică importanță.

Toate aceste lumi cu mișcări proprii, poate că au ome-
nirea lor proprie, ceeace nu este sigur. O nebuloasă în Ursul-
Mare se depărtează de noi cu 11.000 kilometri pe secundă.
Din când în când, apoi în aceste Universuri-Insule, apar stele
noi, numite Novae.

Sunt peste două milioane de spirale (nebuloase) cari
populează Universul nostru, iar Universul nostru numai se
eșalonează în spațiu pe o distanță de 140 milioane ani-lu-
mină (140 milioane înmulțit cu 9.450 miliarde de kilometri).
Intrebarea s'a pus, dacă există oameni undeva, în aceste
spații. Astronomul Jeans crede că viața este un simplu acci-
dent în lumea cosmică, foarte rar, totuși nu imposibil.

Ce mai rămâne atunci din viața omului de pe pământ?
Trista lui neînemsnătate în raport cu viața uriașă a cos-
mosului, ar trebui să-i indice, o conduită care să-l priveze
de atâtea și atâtea rele ce singur și le face și care îi turbură
inutil clipita existenței lui.

Chestia însă e vastă și nu-i locul acum s'o discutăm în complexul ei.

* * *

Vieţi romanţate

Scormonirea vieţii scriitorilor şi a oamenilor celebri în biografii romanţate este o stupidă contrafacere a realităţii şi o profanare a unor morminte, cari, toate, fără excepţie — ascund taine mari, adânc pitite şi, poate, ce nu vor fi nici odată descifrate.

Fiecare, — ca şi o femeie ce se presintă în lume —, arată partea cea mai interesantă, mai frumoasă şi, ceia ce se poate oferi ochilor, în adevăr, convenabil.

Desgroparea morţilor este opera unor hiene literare, este partea cea mai tristă şi mai desgustătoare a materializării existenţei, în sensul cel mai cras şi mai obscurantist.

Sunt oameni care-şi ascund o viaţă întreagă o infirmitate, un neajuns corporal; sunt bâlbâiţi cari vorbesc încet, pentru a avea vorbirea curgătoare; sunt aproape şchiopi, cari umblă frumos, ca să pară drepţi; sunt timizi cari se exprimă repede pentru a se da ca îndrăzneţi, etc. Cazuri, la bărbaţi şi femei, de defecte sau tare simulate, sunt infinite. Şi lumea le-a acceptat.

Din nenorocire, comedia ateniană, mai ales — a lui Aristofan, în special — a aruncat hârdaele de calomnii şi injurii contra lui Euripide şi Socrate: două exemplare din cele mai nobile de geniu şi umanitate. Comedia şi satira latină a împrumutat, — chiar şi historiografi ca Suetoniu — aceste apucături „mahalagesti" — ce s'au continuat şi în epoca noastră. Creştinismul, cavalerismul, înalta educaţie a nobilimii — de unde şi a elitelor sociale — ne-au desvăţat de aceste înjosiri ale demnităţii şi ale onoarei.

Dar demagogia literară, marfa artistică, decadenţa moravurilor politice, deci şi sociale, au readus la modă, calomnia, spurcarea celor sfinte, înjosirea a tot ce-i de seamă în viaţă, pentru ca viaţa să merite a fi trăită.

Preocuparea, arzătoarea şi veşnica turburare ce ne frământă, ne fierbe sângele în clocote sau ni-l îngeaţă, este: „ce va fi după noi, după ce trecem pragul vieţii?"

Răspunsul nu l-a dat nimni —, căci nimeni nu s'a întors din ţara de unde nimeni n'a venit şi n'o să vie. Marea tăcere a morţii nu înspăimântă decât pe cei slabi; pe cei tari îi oţeleşte, îi face mai buni, mai generoşi, mai umani. Căci, ce ar fi de fiara omenească, fără această sabie a lui Damocles, ce atârnă deasupra capetelor noastre: dispariţia totală şi eternă?

Există suflet fără memorie şi spirit descărnt de viaţă? Unii ar crede că duhul este o emanaţiune a fiinţei; sufletul un dinamism al vigoarei.

Totdeauna, imensitatea Universului, armonia sferelor cereşti, marea simfonie cosmică, — deşi se întâmplă cataclisme şi catastrofe zilnice — taina profundă a naşterei şi chiar a existenţei, — n'au fost subiecte de meditat pentru toţi? Contemplăm, visăm, ne punem pe lucru, luptăm cu îndârjire, sau ne lăfăim din scepticism ieftin, că nu am crede în nimic. Din tot străbate ceva, un CE isbucneşte din străfunduri, o scântee, un

atom strălucitor, infinitismul, dar poate care este totul; protoplasma creaţiunei viitoare şi temelia inteligenţei, a sufletului şi aceia ce este deasupra Cosmosului: spiritul.

Vom crede, vom fi sceptici, ne vom baza pe ştiinţă, care este limitată în timp şi în spaţiu; am cădea într'un panteism — ce-l aveau cei mai nobili filosofi ai antichităţii — stoicii; spiritul nu va fi niciodată liniştit şi îi va scăpa ceva şi nu va înţelege multe.

Acest ceva ce nu-l vom cunoaşte, ce va fi un ignorabimus pentru mintea noastră, o nebuloză pentru simţirea noastră —, poate este totul, ceia ce căutăm şi ceia ce nu pricepem, ce stă în afară de hotarele inteligenţei, — şi totuşi formează nucleul creaţiunei şi cel al vieţii individuale.

ION FOTI

(Prefaţa la volumul „Amurguri de toamnă").

* * *

ARTISTUL INTERPRET ŞI CREATORUL

Artiştii creatori nu sunt aceia cari profită de pe urma artei lor, după cum nici inventatorii nu câştigă de pe urma fabricatelor invenţiei lor.

Poate nici un scriitor francez nu câştigă cât Maurice Chevalier; nici un om de stat nu are gloria unui tenor, unei star sau a unui boxeur. Numai că aceste glorii sunt meteori, cari trec, ca o dâră de lumină, pe orizontul contimporan.

Gloria lor nu este de invidiat deloc, căci, la ei, talentul are scăderi, o răguşeală, o boală, bătrâneţea, mai ales. La creator, opera este în afară de contingenţele timpului şi ale spaţiului.

Câţi artişti, câte artiste, mai ales, nu s'au bucurat de favoarea momentană a publicului, într'o măsură la care omul politic sau creatorul nu poate să ajungă nici odată!...

Dar o diferenţă se impune.

Creatorul este omul superior care stă deasupra semenilor, cari posedă plăceri şi simte voluptăţi proprii, pe care nu le are interpretul.

Să ne înţelegem deci! Poate un boxer să aibă nenumărate succese, să câştige mai multe sute de mii sau milioane chiar de dollari. Gloria lui este de o zi. Pumnii mai puternici ai celui mai tânăr îl vor scoate mai curând sau mai târziu din ring.

Chiar la artiştii şi cântăreţii iluştri gloria e relativă. Max-Linder care descreţia frunţile celor mai posomorâţi, s'a sinucis într'o dramă banală casnică. Caruso a murit de supărare, că era pe cale să-şi piardă vocea.

Mauriche Chevalier, care a fost atât de aplaudat în America, după ce a fost artistul de café-concert cel mai adorat al Parisului, trece printr'o criză de melancolie grozavă.

Amuzorii aceștia sunt cei mai nesuferiți și mai ursuzi dintre oameni. Ce să mai vorbim, de cutare cântăreț celebru, care poate fi un cabotin de ultima speță ?

Majoritatea acestor artiști cântăreți, stele, glorii, sunt niște victime ale vârtejului lumii. Aruncați în viață fără o disciplină lăuntrică, care să le dea măsura justă a lucrurilor, viața le e un hazard. E o predestinație Poate fericită, poate nedreaptă, — e greu de precizat.

* * *

DE CE VIRGILIU A VOIT SĂ DISTRUGĂ ENEIDA

Auguste Dupuy își punea această întrebare într'un articol din „Revue de France", acum zece ani : „Dacă poetul pe moarte a voit să-și distrugă poema nu numai că ar fi considerat-o imperfectă din punctul de vedere al stilului. Poema i-a părut *greșită, i-a părut rău că a făcut-o.*

„Ipoteza pare foare curioasă, dar nu e vorba aci de o ipoteză. Inainte de a întreprinde călătoria în Grecia, Virgiliu scria lui August (se știe că la întoarcerea sa din această călătorie poetul a murit pe drum, în vârstă de 52 ani), o scrisoare pe care ni-o citează în întregime Macrob: „Intreprinderea este atât de mare încât e aproape o nebunie că m'am însărcinat cu așa ceva".

Probabil pentru a reface călătoriile pe mare, ale lui Eneea, în Egeea și Marea Ionică, Virgiliu s'a crezut dator să facă această călătorie în Grecia, care l-a costat viața. S'a oprit la Brindisi, bolnav, fără să-și fi înfiripat idealul.

Disperat a rugat pe amicii săi înainte de a muri ca să distrugă poema

Spre fericirea omenirii amicii nu i-au împlinit dorința.

Virgiliu era un modest, geniul lui extraordinar nu l-a făcut niciodată să fie orgolios. Bun, umil, muncind enorm ca să scoată *ex stercore Ennii* (din gunoiul lui Enniu, primul poet epic roman, adică din poezia veche epică) perlele celei mai perfecte limbi latine ce s'a scris vr'odată

Iși da seama divinul poet cât de șubredă și umilă este viața omului, cât de neînsemnați suntem față de infinitul Universului, pentru a crede că tot ceea ce a făcut este mai mult de cât opera unui om

Ce model de măreție smerită față de obrasnica existență a atâtor neisprăviți și ignorantiști de astăzi!

I. F.

Redactor-responsabil : ION GHIȚEA